

9.

Stratégie výchovy k zdravé výživě vo vyspělých krajínách

Zuzana Fialová, Jana Fančovičová

9.1 Úvod

Cieľom kapitoly je poskytnúť reflexiu výchovy k zdravej výžive v základných školách vybraných európskych krajín. Vytvorený prehľad kompetencií slúži na porovnanie cieľov v oblasti zdravej výživy vo vybraných krajinách. Využiť ho môžu učitelia, rodičia a takisto odborníci vo vzdelávaní pri zostavovaní kurikulárnych dokumentov, pričom sa môžu vybrať tie ciele, ktoré by mohli podporiť existujúce aktivity alebo rozvinúť nové oblasti práce na školách, a zároveň tie, ktoré by stimulovali rodičov a lokálnu spoločnosť.

9.2 Kategorizácia stratégií výchovy k zdravej výžive

Obsahová analýza kurikulárnych dokumentov (učebné osnovy a štandardy) má za úlohu poskytnúť prehľad o rôznych stratégiách a iniciatívach výchovy k zdravej výžive, ktoré sa uplatňujú vo vyspelých krajinách. Každá krajina má vytvorené vlastné kurikulum a má stanovené ciele, ktoré majú byť dosiahnuté počas povinného vzdelávania. Niektoré krajiny si už vo všeobecných cieľoch stanovujú výchovu k zdraviu, no iné o nej nemajú žiadnu zmienku vo vytvorených dokumentoch.

Z obsahovej analýzy kurikulárnych dokumentov vybraných európskych krajín vyplývajú tri kategórie zaradenia výchovy k zdravej výžive v obsahu vzdelávania pre žiakov vo veku 10 – 15 rokov. (Tabuľka 9.1)

Tabuľka č. 9.1 Kategorizácia stratégií výchovy k zdravej výžive v kurikulárnych dokumentoch základných škôl

Krajina – stupeň vzdelávania – predmet	
a) <i>zdravá výživa ako dominantná téma predmetu zaoberajúceho sa zdravím</i>	
Dánsko	– <u>základný a nižší sekundárny</u> – nepovinný predmet: Zdravie, sexuálna a rodinná výchova
Fínsko	– <u>základný</u> – predmet: Zdravotná výchova

Tabuľka č. 9.1 Kategorizácia stratégií výchovy k zdravej výžive v kurikulumných dokumentoch základných škôl (pokračovanie tabuľky)

Krajina – stupeň vzdelávania – predmet	
Holandsko	– <u>základný</u> – predmet: Sebadôvera a zdravé správanie – <u>sekundárny</u> – predmet: Starostlivosť (kombinácia Ekonomiky domácnosti a Zdravotnej výchovy)
Spojené kráľovstvo	– <u>základný</u> – predmet: Osobné, spoločenské a zdravé vzdelávanie
Škótsko	– <u>sekundárny</u> – predmet: Osobné, spoločenské a zdravé vzdelávanie, Ekonomika domácnosti
Anglicko, Severné Írsko, Wales	– <u>základný a sekundárny</u> – predmet: Zdravie, Ekonomika domácnosti
Česká republika	– <u>sekundárny</u> – predmet: Rodinná výchova
<i>b) zdravá výživa ako medzipredmetová téma (cross-curricular theme)</i>	
Dánsko, Fínsko, Grécko, Španielsko, Nemecko, Severné Írsko, Anglicko a Škótsko	– <u>základný stupeň</u>
<i>c) zdravá výživa ako výchovno-vzdelávací cieľ vyučovacieho predmetu</i>	
Dánsko	– <u>základný a nižší sekundárny</u> – predmet: Ekonomika domácnosti, Veda, Biológia, Dánčina
Fínsko	– <u>základný</u> – predmet: Environmentálna výchova – <u>sekundárny</u> – predmet: Zásady hospodárenia v domácnosti, Telesná výchova, Biológia
Nemecko	– <u>sekundárny</u> – predmet: Ekonomika domácnosti, Biológia, Chémia
Grécko	– <u>základný a sekundárny</u> – predmet: Ekonomika domácnosti, Občianska výchova, Gréčtina, Geografia, Antropológia, Fyzika, Biológia, Chémia
Španielsko	– <u>základný</u> – predmet: Geografia, Veda, Biológia
Anglicko a Wales	– <u>základný</u> – predmet: Veda, Zdravotná výchova, Dizajn a technológia – <u>sekundárny</u> – predmet: Dizajn a technológia, Veda
Škótsko	– <u>základný</u> – predmet: Environmentálna výchova, Veda, Telesná výchova, Technológia dizajnu – <u>sekundárny</u> – predmet: Veda, Telesná výchova
Slovenská republika	– <u>sekundárny</u> – predmet: Technická výchova, Biológia, Chémia

9.3 Komparácia výskytu stanovených kompetencií vo formálnom kurikule

Program „Food – a fact of life“, vytvorený britským Ústavom pre výživu, poskytuje od roku 1991 komplexný rámec kompetencií v oblasti stravovania a výživy, ktorému sú žiaci vo veku 5 – 16 rokov schopní porozumieť a tieto kompetencie demonštrovať.

Rámec kompetencií je rozdelený do piatich vedomostných oblastí:

- A) Strava a zdravie
- B) Spoločensko-ekonomické aspekty
- C) Výroba a spracovanie
- D) Zručnosti pri príprave jedál
- E) Bezpečnosť a hygiena

Podobný rámec cieľov pre žiakov vo veku 4 – 16 rokov v oblasti výživy poskytla aj WHO v roku 1999.

Pri každej krajine v tabuľke č. 9.2 sú zaznačené kompetencie, ktoré sú zahrnuté v kurikulárnych dokumentoch, a to dvomi znakmi plus, ak je kompetencia presne alebo veľmi podobne definovaná, alebo jedným znakom plus, ak je kompetencia čiastočne tak definovaná. Na konci tabuľky je percentuálne vyhodnotenie zahrnutia daných kompetencií v kurikule každej krajiny.

Tabuľka č. 9.2

Stanovené kompetencie	Názov krajiny							
	Spojené kráľovstvo	Grécko	Česká republika	Nemecko	Dánsko	Švédsko	Holandsko	SR
A. Strava a zdravie								
Poznať názvy rôznych výživných látok spolu s ich funkciou a zdrojom (tiež vlákna a voda).	++	++	++	++				++
Porozumieť pojmu energetická rovnováha, súvislosť stravy a aktivity.	++	++	+	+	+	++	++	++
Vedieť použiť odporúčania zdravého stravovania v súvislosti s dobrým zdravím.	+	++		+	+	+	++	++
Pochopiť charakter a príčiny rôznej stravy súvisiacej s poruchami zdravia, napr. obezitou.	++	++	++	++				++
Poznať názvy rozličných etáp trávenia a orgánov súvisiacich s trávením.	++	++		++				++
Vedieť rozpoznať nevyhnutnosť zmien v stravovaní počas života, vrátane tehotenstva.			++	++				

Stanovené kompetencie	Názov krajiny							
	Spojené krajovstvo	Grécko	Česká republika	Nemecko	Dánsko	Švédsko	Holandsko	SR
Pripustiť, že strava s nedostatkami alebo výstrednosťami súvisí s nevyváženosťou.	+	++						
Pochopiť ako prebieha spracovanie potravy, trávenie, absorpcia a uvoľnenie energie.	++	++	+	++				++
Pochopiť význam správneho stravovania – jesť 5-krát denne, príjem dostatočného množstva tekutín, dôležitosť raňajok.		+		++				++
B. Spoločensko-ekonomické aspekty								
Pripustiť si, že médiá a reklama môžu zohrávať určitú úlohu pri výbere jedla.	++		++					
Pochopiť, že potravinárske označenie plní dôležitú úlohu pri informovanosti spotrebiteľa.					++		++	++
Pochopiť, že výber jedla závisí od mnohých osobných, spoločenských, politických, ekonomických, geografických, kultúrnych faktorov, od životného štýlu a niektoré z nich nie je možné kontrolovať.	++		+		++	+		
Pripustiť si, že výber jedla niekedy závisí od tlaku okolia a od otázok súvisiacich s telesným vzhľadom.					+			
Spoznať, že ľudia jedia alebo sa vyhýbajú istým jedlám na základe náboženstva, etického presvedčenia alebo osobných zásad.								
Vytvoriť rozpočet pre výber dobrého a zdravého jedla.					++	++	++	+
Preskúmať trendy v spotrebe krajiny a ich dosah na zdravie.			++					
Zvážiť environmentálne faktory (poľnohospodárstvo, globalizácia, vegetariánstvo, genetické modifikácie) pri výbere jedla.			++		++			
C. Výroba a spracovanie								
Porozumieť, že spracovanie potravín ovplyvňuje ich nutričnú hodnotu.								++
Poznať rôzne spôsoby primárneho a sekundárneho spracovania.			++					++
Pochopiť základné spracovateľské zásady.			++					++
Vyhodnotiť vhodnosť balenia potravín.					++			

Stanovené kompetencie	Názov krajiny							
	Spojené kráľovstvo	Grécko	Česká republika	Nemecko	Dánsko	Švédsko	Holandsko	SR
Poznať rôzne metódy výroby.			++		++			
Pochopiť vedecké zásady uchovávania potravín vrátane použitia prísad.			++		++			+
D. Zručnosti pri príprave jedál								
Vedieť o vplyve prípravy a metód varenia na energiu a výživové hodnoty jedál.								++
Zvažovať estetiku jedla.			++		++	++		++
Vedieť pripraviť zdravé vyvážené jedlá.			++	++	++	++		+
Pochopiť a aplikovať aspekty náuky o strave v príprave a varení.			++		++			+
Zužitkovať vedomosti pri plánovaní zdravého stravovania.			++	++	++	++		+
Demonštrovať praktické zručnosti pri príprave a varení zdravého a chutného jedla.			++	++	++	++		++
Byť schopný nakúpiť, uložiť, navariť, servírovať.				++	++	++	++	++
E. Bezpečnosť a hygiena								
Porozumieť príčinám, prečo je potrebné dôkladné mrazenie a varenie.			+					
Pochopiť rôzne mikrobiologické zásady, na základe ktorých sa konzervuje.					++			++
Naplánovať a uskutočniť praktické úlohy bezpečne a hygienicky.								
Aplikovať vedomosti o zásadách bezpečnosti a hygieny pri príprave jedál a varení.			++		++			+
Čítať, pochopiť a využiť informácie o dátume výroby a spotrebe a o uskladnení potravín.			++		++		++	++
Demonštrovať zručnosti pri zaobchádzaní s potravinami.					++			+
Percentuálne vyjadrenie (%)	25	22	58	33	56	25	17	67

9.3.1 Dánsko

V Dánsku je jednotná škola, ktorá sa volá Folkeskole. Táto základná škola pokrýva celú periódu povinného vzdelávania.

Folkeskole sa rozdeľujú na :

- všeobecné (asi 88 %),
- súkromné (asi 12 %),
- alebo posledné 2 – 3 roky sú sústredené do navštevovania jednej z alternatívnych foriem:
  - a) efterskole,
  - b) mládežnícke školy.

Všeobecné Folkeskole poskytujú základné vzdelanie, ktoré je bezplatné a poskytujú sa deťom vo veku od 6 do 17 rokov. Toto vzdelávanie zahŕňa dobrovoľné predškolské vzdelávanie, 9 rokov povinnej dochádzky a dobrovoľný desiaty rok.

Kurikulum

Dánsky parlament stanovuje základné ciele vzdelávania, ministerstvo školstva určuje pedagogické ciele jednotlivých predmetov a vydáva pre ne učebné osnovy. Kurikulá, ktoré vydáva ministerstvo školstva pre každý predmet, sú len odporúčaniami, nie sú povinné. Školy majú povolené vypracovať svoje vlastné kurikulum. Mnohé školy si vytvárajú svoje vlastné kurikulum na základe toho, ktoré vydalo ministerstvo školstva. Organizácia výučby každého predmetu, vrátane výberu metód, učebných materiálov, musí však byť v súlade so stanovenými cieľmi. Učebné materiály vyberá školská rada, no vyučovacie metódy si volí každý učiteľ sám.

Vydané učebné osnovy sa vzťahujú aj na hlavné oblasti vedomostí a zručností, ktoré sú špecifické pre jednotlivé vyučovacie predmety. Tieto hlavné oblasti sú vymedzené ako základ pre plánovanie, realizáciu a hodnotenie výučby určitého predmetu.

Predmety, ktoré sa vyučujú vo Folkeskole, sú rozdelené na:

- a) povinné predmety a témy,
  - b) nepovinné (voliteľné) predmety, ktoré sú ponúknuté v 8. a 10. ročníku.
- a) Medzi povinné predmety, ktoré sú záväzné pre všetkých žiakov, patrí:
    - dánsky jazyk, náboženstvo, telesná výchova a šport, matematika – 1. – 9. ročník;

- anglický jazyk – 4. – 9. ročník;
- dejepis – 3. – 8. ročník;
- hudba – 1. – 6. ročník;
- veda – 1. – 6. ročník;
- umenie – 1. – 5. ročník;
- spoločenské vedy – 9. ročník;
- geografia a biológia – 7. – 8. ročník;
- fyzika a chémia – 7. – 9. ročník;
- ručné práce, technické práce, ekonomika domácnosti – jeden alebo viac rokov medzi 4. a 7. ročníkom.

V povinných predmetoch sú začlenené tieto povinné témy: dopravná výchova, zdravie a sexuálna výchova, rodinná výchova, orientácia na povolanie, obchodovanie, vzdelávanie.

- b) Voliteľné predmety – žiaci v 8. až 10. ročníku si musia vybrať najmenej jeden nepovinný predmet:
- druhý cudzí jazyk – nemecký alebo francúzsky jazyk musí byť ponúknutý v 7. až 9. ročníku;
  - v 8. až 10. ročníku môžu byť ponúknuté: francúzsky alebo nemecký jazyk ako tretí jazyk, práca s počítačom, médiá, umenie, fotografia, film, dráma, hudba, ručné práce; latinčina, ktorá môže byť ponúknutá len v desiatom ročníku.

Desiaty ročník, ktorý je dobrovoľný, obsahuje tiež povinné predmety: dánsky jazyk, matematika, anglický jazyk (spolu 14 hodín týždenne). Žiaci musia byť poučení v predmetoch náboženská výchova, spoločenské vedy, fyzika, chémia.

V každom ročníku majú jednu triednickú hodinu.

Zdravie a výživa

V povinných predmetoch sú začlenené povinné témy, medzi inými aj téma zdravie a sexuálna výchova.

Predmet: Ekonomika domácnosti

- varenie – základné zásady plánovania a prípravy jedál;
- zloženie, úprava, normy, pohostinnosť a potešenie v súvislosti s jedlami;
- zvyky, odporúčania a zloženie, posúdenie stravy a plánovanie;
- pôvod, výroba, zaobchádzanie a prípravy jedla, tiež kvalita a potravinárska legislatíva;
- základné zásady týkajúce sa uskladnenia, konzervácie a hygieny;
- spotrebiteľské informácie a legislatíva, ekonomika.

Predmet: Veda

- ľudské zdravie, funkcie tela a chemické vzťahy ovplyvňujúce telo a rozum.

Predmet: Biológia

Téma: Prostredie a zdravie

- environmentálne problémy a ich význam pre zdravie človeka;
- funkcie ľudského tela a zdravie ľudstva.

Okrem týchto povinných predmetov existuje v Dánsku **nepovinný predmet: Zdravie, sexuálna a rodinná výchova.**

Ciele: Žiaci by mali vniknúť do problematiky zdravia a pochopiť jeho význam v živote človeka. Vyučovanie by malo súvisieť so žiackym vnímaním, skúsenosťami a predstavami a prispieť k rozvoju vytvárania väzieb medzi nimi, sebavedomia, malo by podporovať individualitu pre rozvoj vlastnej identity v interakcii s ostatnými. Mali by kriticky pristupovať k otázkam vlastného zdravia.

Hlavné vedomosti: Jednotlivé témy by sa mali sprístupňovať vcelku, nie samostatne a izolovane. Mali by sa navzájom dopĺňať a tiež byť prirodzenou súčasťou iných predmetov.

Obsah predmetu:

- význam kvality života pre zdravie na báze spoločenských, ekonomických a kultúrnych aspektov;
- dôležitosť životného štýlu pre zdravie;
- fyzické a psychologické aspekty zdravia.

9.3.2 Fínsko

Všetky deti, ktoré trvalo bývajú vo Fínsku, sú povinné získať základné vzdelanie, ktoré začína vo veku sedem rokov a trvá 9 rokov. Právo na vzdelanie sa považuje za jedno zo základných práv každého občana. Povinné vzdelávanie neznamená povinnú účasť v škole, žiaci majú slobodu v získavaní adekvátnych schopností a vedomostí z ďalších zdrojov.

Ciele základného vzdelávania sú: podporovať rast žiakov smerom k ľudským a mravným hodnotám a k zodpovednému členovi spoločnosti a poskytovať im vedomosti a zručnosti, ktoré budú potrebovať v živote.

Všeobecné jednotné školy (comprehensive) poskytujú všeobecné vzdelanie pre všetky vekové skupiny a školstvo je bezplatné vrátane učebníc a ďalšieho učebného materiálu a teplého jedla. Ak nie je možné navštevovať školu pre zdravotné alebo iné dôvody, školský úrad sídla je zaviazaný poskytnúť porovna-

teľné vzdelanie v inej forme. Tieto školy môžu poskytovať aj predškolské vzdelávanie, a to pre 6-ročných, a tiež extra rok – desiaty rok pre tých, ktorí sa chcú ešte zdokonaľiť. Školy riadia predovšetkým miestne úrady s výnimkou súkromných škôl.

Školský rok sa začína v polovici augusta a končí sa v 22. týždni nasledujúceho kalendárneho roka. Je rozdelený do dvoch semestrov a skladá sa zo 190 pracovných dní. Počet vyučovacích hodín je variabilný, týždenne na žiaka pripadá 19 až 30 hodín, závisí to od stupňa a od počtu voliteľných predmetov. Triedy navštevujú žiaci rovnakého veku, no v menších školách môžu byť triedy skombinované.

Kurikulum

Vzdelávanie v týchto školách sa poskytuje na základe školského kurikula, ktoré skoncipoval miestny poskytovateľ vzdelávania a škola, a to na základe hlavného kurikula vytvoreného Národným úradom pre vzdelávanie. Magistrát a školy majú významnú moc pri tvorbe kurikula, aby boli splnené požiadavky a potreby danej lokality. Dokumenty obsahujú všeobecné ciele a hlavný obsah predmetov.

Národné kurikulum stanovuje, že všeobecné vzdelávanie by sa malo snažiť podporovať sklony k štúdiu etickou a estetickou vnímavosťou, emocionálnou vyrovnanosťou, pozorovacou schopnosťou a komunikačnými zručnosťami, ďalej tiež podporovať základné zručnosti potrebné na pracovné uplatnenie a zručnosti potrebné na zapojenie sa do spoločnosti. Vzdelávanie znamená získavať informácie a vedomosti zo širokej škály zdrojov a kriticky ich vyhodnocovať. Dôležité je rozvíjať mentálne, intelektuálne, sociálne a komunikačné zručnosti a schopnosti samostatného vyjadrovania. Národné kurikulum ďalej uvádza, že každý občan musí byť oboznámený s technológiami, rozumieť im a byť pripravený používať ich. Úspešné učenie vyžaduje kreatívne myslenie a schopnosť riešiť problémy, pracovať v skupine a jasne sa vyjadrovať.

Vo formách 1 až 6 by mal každý žiak dostať rovnaké vzdelanie, no školy sa môžu sústrediť na rôzne predmety v rôznych formách. Vo formách 7 až 9 sú spoločné a voliteľné predmety zahrnuté v kurikule. Okrem toho kurikulum obsahuje aj tzv. vnútrokurikulárne problémy, ktoré sa musia vyučovať v rámci rôznych predmetov.

Hlavné národné kurikulum, vytvorené v roku 1994, kladie dôraz na aktívnu úlohu žiaka ako na organizátora vlastnej štruktúry vedomostí. Úlohou učiteľa je byť jedným z tých, ktorí pomáhajú plánovať a riadiť štúdium. Hlavné kurikulum tiež stanovuje, aby učenie a pracovné metódy rozvíjali kognitívne schopnosti a schopnosti osvojiť a prispôbiť si získané informácie. Vyučovanie by malo prihliadať na individualitu a význam spoločenského pôsobenia vo vzdelávaní.

Počet hodín za týždeň je 38.

Počet hodín za týždeň za jeden rok vo formách 1 až 6 základného vzdelávania (časová dotácia je 1993 hodín):

materinský jazyk – 32

cudzie jazyky – 8

voliteľný predmet – 4

matematika – 22

životné prostredie, biológia, geografia, občianska výchova – 15

náboženstvo alebo etika – 8

dejepis – 3

umenie a schopnosti – 44 (hudba 6, umenie 6, ručné práce 8, telesná výchova 12)

Okrem týchto predmetov majú žiaci študovať ďalšie voliteľné predmety.

Uvedené hodiny sú celkové, zrátavajú sa za 6 rokov. Každý miestny úrad alebo škola sa rozhodnú, ako budú hodiny pridelené do jednotlivých foriem.

Počet hodín za týždeň za jeden rok vo formách 7 až 9 základného vzdelávania (časová dotácia je 1993 hodín):

materinský jazyk a literatúra – 8

1. cudzí jazyk – 8

2. cudzí jazyk – 6

matematika – 9

biológia, zemepis – 7

fyzika, chémia – 6

náboženstvo alebo etika – 3

dejepis, občianska výchova – 6

hudba – 1

umenie – 2

domáca ekonomika – 3

remeslo – 3

telesná výchova, z toho niektoré hodiny sú využité na zdravotnícku výchovu – 6

študentská rada – 2

spoločné predmety – spolu 70 hodín

voliteľné predmety – spolu 20 hodín

Každá škola sa rozhoduje o počte a názve voliteľných predmetov a o ich rozdelení do foriem, a to pri plánovaní kurikula.

Starostlivosť o telesné a duševné zdravie je stanovená ako súčasť jedného z cieľov základného vzdelávania. Aj rámcové kurikulum pre jednotnú školu určuje povinné predmety:

- zásady hospodárenia v domácnosti a príslušné kompetencie ako zodpovednosť za zdravie a finančné prostriedky, riešenie problémov;
- telesná výchova – kompetencie: vedomie vlastného zdravia.

Okrem predmetových cieľov zahrňuje kurikulum aj tzv. medzipredmetové témy, ktoré sa musia vyučovať prostredníctvom rôznych predmetov. Patrí k nim tiež zdravotná výchova.

Nová časová dotácia, vytvorená vládou v decembri 2001, bola prijatá spolu s novým Národným kurikulumom. Táto časová dotácia bude implementovaná čo najskôr, hneď ako Národná rada pre vzdelávanie schváli Národné kurikulum. Všetci poskytovatelia vzdelávania by mali predstaviť nové kurikulá najneskôr do augusta 2006.

Celkový počet hodín sa meniť nebude, no vznikne nový predmet – výchova k zdraviu. Tento predmet sa bude integrovať do ďalších predmetov vo formách 3 až 6. Vo formách 7 až 9 budú tejto výchove pridelené tri hodiny týždenne. Vo formách 1 a 2 budú predmety – prírodopis, zemepis, fyzika, chémia a výchova k zdraviu integrované do jedného predmetu nazvaného ako prírodné vedy a štúdium prostredia.

9.3.3 Holandsko

Povinná školská dochádzka trvá buď 12 rokov (od 5 do 17), alebo od piatich rokov do 16 a potom počas skráteného polovičného času do veku 18 rokov. Povinné vzdelávanie je bezplatné a obsahuje základné a nižšie stredné vzdelávanie. Učebné materiály sú bezplatné na základných školách, no na strednej škole musia rodičia zaplatiť za knihy a učebný materiál, cestovné a ďalšie poplatky. Základné vzdelávanie je určené deťom vo veku od 4 do 12 rokov a poskytuje sa na základných školách, označovaných ako Basisschool, ktoré patria pod „Primary Education Act“. Tento orgán vydáva vzdelávacie ciele, organizačné pravidlá a stanovuje pozície učiteľov, žiakov a rodičov.

Základné vzdelávanie sa orientuje na citový a duševný rozvoj dieťaťa, na rozvoj tvorivosti, získavanie vedomostí a spoločenských, kultúrnych a fyzických schopností.

Sekundárne (stredné) vzdelávanie sa poskytuje v rôznych typoch škôl, a to pre žiakov vo veku od 12 do 16/18 rokov.

Vo všeobecnosti sú skupiny rozdelené do tried, a to na základe veku. Mnoho škôl má osem tried. Prvé štyri roky sa uvádzajú ako „junior“ triedy a posledné štyri roky ako „senior“. Za vzdelávanie triedy je zodpovedný jeden učiteľ, ktorý

vyučuje všetky predmety. Niektoré predmety môže vyučovať aj špecializovaný učiteľ.

Kurikulum

„Primary Education Act“ stanovuje zoznam predmetov, ktoré sa musia vyučovať na každej základnej škole, najlepšie vo forme medzipredmetového vyučovania.

Plán školy, ktorý musí byť aktualizovaný každé štyri roky, opisuje politiku školy a jej zabezpečenie. Kurikulum je pre každú školu skoncipované v pláne školy. Plán školy je rozvinutý do plánu aktivít, ktorý objasňuje aktivity žiakov. Tento plán musí byť predložený inšpektorátu na schválenie.

Dané predmety:

- holandčina, aritmetika a matematika, anglický jazyk, predmety ako zemepis, dejepis, veda (vrátane prírodopisu);
- spoločenské usporiadanie (vrátane politických štúdií), náboženské a ideologické tendencie;
- expresívne aktivity: rozvoj a použitie jazyka, kresba, hudba, ručné práce, hra a pohyb;
- spoločenské schopnosti, vrátane bezpečnosti na cestách, zdravý život.

V Holandsku sú pre základné vzdelávanie stanovené dva typy cieľov:

Kros-kurikulárne ciele

Tieto ciele sú zamerané na rozvíjanie a zvýšenie všeobecných cieľov. Preto by ani nemali byť zahrnuté do žiadnych špecifických oblastí. Tieto ciele sa týkajú celého základného vzdelávania.

Cieľom vzdelávania je úplný rozvoj každého žiaka. To znamená, že vzdelávanie by malo byť zamerané na emocionálny a poznávací rozvoj žiaka, s cieľom rozvíjať ich kreativitu a na získavanie spoločenských, kultúrnych a fyzických zručností. Stanovené ciele by mali vyjadrovať túto oblasť vzdelávania.

Kros-kurikulárne ciele sú združené do týchto tém:

- postoj k práci;
- pracovať podľa plánu;
- využívanie rôznych vzdelávacích stratégií;
- predstava o sebe;
- spoločenské správanie;
- nové médiá.

Špecifické ciele – tieto ciele sa týkajú jednotlivých predmetov.

Vybrané témy cieľov:

- holandský jazyk;

- anglický jazyk;
- aritmetika/matematika;
- orientácia na človeka vo svete – zahŕňa predmety zemepis; dejepis; spoločnosť; technológie; prostredie; podpora sebadôvery a zdravého správania; štúdium prírody;
- telesná výchova;
- umelecká orientácia – je rozdelená do oblastí kreslenie, umenie a remeslo; hudba; dramatika; divadlo.

Stanovené okruhy tém sú vypracované ako:

- charakteristika, opis obsahu tematických oblastí v základnom vzdelávaní;
- stanovené ciele, ktoré opisujú minimálny obsah predmetu, ktorý by mal byť ponúknutý všetkým žiakom;
- oblasti, v ktorých súvisiace ciele s danou témou sú zoskupené pod spoločným názvom.

Zdravie a výživa

Predmet: Sebadôvera a zdravé správanie

Charakteristika: Podporovanie sebadôvery a zdravého správania je zamerané na vyučovanie, pri ktorom žiaci získajú vedomosti, zručnosti a porozumenie vo vzťahu k ich názoru a k prostrediu, v ktorom žijú.

V tejto oblasti kurikula je učenie založené na práci a skúsenostiach. Vedomosti, ktoré sa ponúkajú žiakom, majú podpornú úlohu. Žiaci by mali vedieť aplikovať to, čo sa naučili.

Stanovené ciele:

1. Žiaci by mali preukázať schopnosť označiť tie veci, ktoré môžu prispieť k podpore a udržaniu dobrého zdravia. To znamená, že by mali poznať:
  - starostlivosť o telo vzhľadom na výživu, pohyb a oddych, čerstvý vzduch a hygienu,
  - riziká návykového správania, vrátane vplyvu alkoholu a fajčenia na zdravie človeka.
2. Ako spotrebiteľia tovaru a užívatelia by mali mať žiaci tieto zručnosti:
  - spoznať a zaoberať sa výpredajmi,
  - vedieť si rozdeliť peniaze,
  - využívať informácie o zložení a použití produktov,
  - vedieť porovnať cenu a kvalitu.

Stredné vzdelávanie

Školská rada a príslušná správa sú nevyhnutné pri stanovení školského plánu,

ktorý obsahuje organizačné pravidlá, obsah vzdelávania a časový plán. Požiadavky na žiaka nie sú stanovené pre danú učebnú látku, ani metodika a metódy, ale skúšky obsahujú určité podmienky.

Kurikulum

Základné stredné vzdelávanie sa realizuje v nižších ročníkoch a dôraz sa kladie na vedomosti a získavanie zručností. Dĺžka tohto vzdelávania je variabilná, no väčšinou sú to tri roky.

V Holandsku sa termín kľúčové kompetencie nevyskytuje v Národnom kurikule, to stanovuje vzdelávacie ciele, ktoré sa rozdeľujú na všeobecné ciele a ciele špecifické pre jednotlivé vyučovacie predmety. Všeobecné vzdelávacie ciele stanovuje Ministerstvo školstva, kultúry a vedy. Pre základné stredné vzdelávanie je stanovených šesť všeobecných cieľov, ktoré majú prednosť pred predmetovými cieľmi. Ide o tieto cieľové požiadavky:

Prierezové témy:

1. Naučiť sa praktické zručnosti.
2. Naučiť sa učiť.
3. Naučiť sa komunikovať.
4. Naučiť sa premýšľať o procese učenia.
5. Naučiť sa premýšľať o budúcnosti.

Okrem týchto cieľov stanovuje Národné kurikulum cieľové požiadavky pre 15 povinných predmetov. Príslušný dokument obsahuje pokyny, ako by mal každý vyučovací predmet prispieť k dosiahnutiu všeobecných cieľov.

Žiaci sa učia minimálne 15 povinných predmetov: holandčina, angličtina, 2. cudzí jazyk, matematika, prírodopis, fyzika a chémia, IKT štúdium, dejepis a politika, zemepis, ekonomika, technológie, schopnosti pre život a spoločnosť, umenie/hudba/tanec, dráma, telesná výchova. Okrem toho 20 % z celkového kurikula tvoria voliteľné predmety (latinčina, náboženstvo, materinský jazyk, odborné predmety, predmety zo základného kurikula).

Ciele, ktoré sa majú dosiahnuť, sú stanovené v základnom kurikule – povinné minimum štandardov, ktoré sa majú dosiahnuť na konci základného stredného vzdelávania. Sú stanovené smernice, ako splniť všeobecné i špecifické požiadavky. Pri každom predmete sú stanovené všeobecné ciele, na ich dosiahnutie sa výučba daného predmetu musí zamerať. Po určení všeobecných cieľov nasleduje prehľad špecifických cieľov daného predmetu.

Kľúčové kompetencie týkajúce sa zdravia a bezpečnosti podporuje predmet zdravotná starostlivosť. Hlavný rozdiel medzi jednotlivými typmi stredných škôl je v stupni, v ktorom sa daný predmet študuje, a v počte hodín.

9.3.4 Francúzske spoločenstvo Belgicka

Povinná školská dochádzka zahŕňa základné a stredné vzdelávanie a je povinná pre žiakov od 6 do 18 rokov.

Základný a stredný vzdelávací systém sa usilujú dosiahnuť všeobecné ciele:

- podporovať sebadôveru a osobný rozvoj dieťaťa;
- zabezpečiť, aby všetci žiaci získali vedomosti a zručnosti, ktoré sú dôležité pre celoživotné vzdelávanie a sú nevyhnutné pre spoločenský, kultúrny a ekonomický život;
- pripraviť žiakov byť zodpovedným občanom, schopným prispieť k demokracii v spoločnosti, ktorá je otvorená všetkým kultúram;
- zabezpečiť rovnaké možnosti pre každého jedinca a tiež sociálnu slobodu.

Okrem toho dokument „Socles de competences“ definuje základné zručnosti, ktoré musia žiaci získať, a to počas vyučovania alebo v ďalších vzdelávacích aktivitách, všeobecne v organizácii školského dňa. Každý organizačný orgán musí definovať kurikulum a navrhnúť vyučovací plán v súlade s referenčnými systémami, ktoré sú súčasťou kľúčových kompetencií a sú prijaté Parlamentom francúzskej komunity.

Kľúčové kompetencie sa rozdeľujú do dvoch kategórií: predmetové kompetencie, ide o kompetencie, ktoré si majú žiaci osvojiť v rámci určitého predmetu, a prierezové kompetencie sú vymedzené ako postoje, myšlienkové pochody a metodologické postupy, ktoré sú pre všetky predmety spoločné a musia sa uplatňovať pri osvojovaní faktografických poznatkov a praktických znalostí v jednotlivých predmetoch. Všetky tieto pokyny sú úspešne integrované do života školy. Je vytvorený vzdelávací plán, ktorý definuje všetky hodnoty, spoločenské voľby, princípy, na základe ktorých organizačný úrad prijme vzdelávacie ciele. Na základe tohto plánu je zostavený plán vyučovania, ktorý je rozvinutý do konkrétnych plánov činností v jednotlivých stupňoch. Pedagogický cieľ definuje výber vyučovacích metód a plánov, ktoré umožňujú implementáciu projektov organizačných úradov.

Školský plán definuje všetky pedagogické voľby a praktické činnosti, ktoré budú zavedené s cieľom dosiahnuť vzdelávacie a pedagogické ciele.

Základné vzdelávanie je určené pre deti vo veku od 6 do 12 rokov. Medzi špecifické ciele a úlohy základnej školy patria:

- uprednostňovať vyučovanie, ktoré je zamerané na čítanie s porozumením, tvorbu písomných prác a komunikáciu;
- zabezpečiť zručnosť v základných matematických operáciách, využívať cvičenia zamerané na riešenie problémov;

- zabezpečiť dosiahnutie všeobecných cieľov a úloh prostredníctvom vzdelávacích aktivít.

Toto vzdelávanie sa môže poskytovať v samostatných základných školách alebo v školách, ktoré sú spojené so strednou školou.

Základné vzdelávanie je štruktúrované do troch dvojročných cyklov. Každý rok predstavuje jednu triedu.

Kurikulum

Povinnými predmetmi sú: telesná výchova, kurz filozofie a cudzí jazyk. Ďalšími vzdelávacími aktivitami sú: usporiadanie času a priestoru, psychomotorická a telesná výchova, úvod do dejepisu a zemepisu, umelecká výchova, technické vzdelávanie, základy vedy, objavovanie životného prostredia, médiá, spoločenské správanie a občianska výchova.

Stredné vzdelávanie je rozdelené do troch dvojročných cyklov:

1. pozorovací cyklus – 12 až 14-roční žiaci,
2. orientačný cyklus – 14 až 16-roční žiaci,
3. určujúci cyklus – 16 až 18-roční žiaci.

Kurikulum

Stredné vzdelávanie je rozdelené do štyroch typov škôl: všeobecné, technické, odborné a umelecké školy a do dvoch hlavných smerov:

- a) prechodný (všeobecné, technické a umelecké vzdelávanie), ktorého cieľom je pripraviť žiakov na vyššie vzdelávanie,
- b) kvalifikačný smer (technické, umelecké, odborné), ktorého cieľom je pripraviť žiakov na zamestnanie.

V 1. cykle je spoločné jadro pre prvé dva roky. Toto spoločné kurikulum zahŕňa tieto predmety:

- a) spoločné – náboženstvo/etika, francúzsky jazyk, matematika, dejepis a zemepis, cudzí jazyk, veda a telesná výchova,
- b) povinne voliteľné – technológie a umenie,
- c) voliteľné predmety – matematika a ďalšie predmety.

V 2. cykle prechodného smeru (všeobecné vzdelávanie) si okrem hlavného vzdelávania môžu žiaci vybrať z možností: 2. jazyk, latinčina, gréčtina, ekonomika, spoločenské vedy, technické vzdelávanie, telesná výchova alebo umenie.

V 3. cykle všeobecného vzdelávania vzdelávací systém začleňuje jednotné témy, a to: veda, moderné jazyky, telesná výchova, klasika, ekonomika, veda o človeku, umenie.

V 2. a 3. cykle kvalifikačného smeru okrem všeobecného vzdelávania, skupiny možností obsahujú 17 až 25 hodín týždenne v 2. cykle a 23 až 25 hodín v cykle treťom. Skupiny možností pokrývajú desať oblastí: poľnohospodárstvo, priemysel, stavby, hotelierstvo a zásobovanie, móda, aplikované umenie, krásne umenie, ekonomika, spoločnosť, aplikovaná veda.

9.3.5 Flámske spoločenstvo Belgicka

Povinné vzdelávanie trvá 12 rokov, od 6 do 18. Je rozdelené na základné a stredné vzdelávanie. Vzdelávací program stanovuje vzdelávacie ciele, ktoré sa rozdeľujú na cieľové požiadavky (na primárne a sekundárne vzdelávanie) a vývojové ciele (v predškolskom a odbornom vzdelávaní). Tieto ciele vyjadrujú minimálnu úroveň znalostí, zručností a postojov, ktoré by mali žiaci podľa vlády dosiahnuť počas povinného vzdelávania. Väčšina cieľových požiadaviek súvisí s konkrétnymi oblasťami učiva alebo s určitým vyučovacím predmetom. Na rozdiel od predmetových cieľov sú prierezové cieľové požiadavky alebo vývojové ciele spojené s niekoľkými predmetmi. Ich základom sú témy, ktoré zo spoločenského hľadiska predstavujú prioritu. Sú to: osvojenie schopností učiť sa, sociálne zručnosti, občianska výchova, zdravotná výchova, výchova k ochrane životného prostredia a výcvik rozvíjajúci vyjadrovanie a tvorivosť. Vzdelávacie ciele predstavujú minimálnu úroveň vzdelávacích výsledkov, ktoré by mali žiaci dosiahnuť na konci povinného vzdelávania.

Všeobecné ciele vzdelávania:

- podporovať osobný rozvoj, rešpektovať individualitu,
- podporovať spoločenské začlenenie,
- aktívne sa zúčastňovať na vzdelávaní dieťaťa,
- prekonávať nerovnosť vzhľadom na školu a vzdelávanie.

Základné vzdelávanie je určené deťom od 6 do 12 rokov a je rozdelené do troch dvojročných stupňov. Deti sa môžu vzdelávať aj doma. Triedy sú organizované na základe veku, no tiež môžu vzniknúť skupiny na základe predmetov (hlavne náboženstvo/etika). Mnoho škôl vytvára skupiny aj podľa schopností.

Kurikulum

Povinnými prvkami sú holandčina, svet, matematika, fyzika, hudba, učenie učiť sa a sociálne schopnosti. Školy si môžu pridať aj ďalšie prvky vyučovania. Základné školy nepoznajú výberové a prispôbovacie periódy a každá škola má voľnosť vo výbere pedagogických a vzdelávacích metód.

Stredné vzdelávanie je tiež rozdelené do troch stupňov po dvoch rokoch. Táto štruktúra sa môže doplniť 3. rokom v 3. stupni niektorých škôl. Existujú štyri možnosti špecializácie: všeobecné, technické, umelecké a odborné vzdelávanie. Cieľom 1. stupňa je poskytnúť všeobecné vzdelanie.

Kurikulum

V 1. roku sa všetci vzdelávajú na základe spoločného kurikula, ktoré obsahuje tieto predmety: holandský a francúzsky jazyk, matematika, dejepis, zemepis, umenie, veda, technika, telesná výchova, náboženstvo/etika. Okrem toho si 5 hodín vymedzuje každá škola.

V 2. roku väčšina žiakov pokračuje v základnom kurze, ktorý obsahuje: náboženstvo/etika, holandský, francúzsky, anglický jazyk, matematika, dejepis, zemepis, umenie, veda, technológie, telesná výchova. Každá škola má ešte 8 až 10 hodín s cieľom rozvinúť ich individuálny charakter. Zostávajúce hodiny sú vyčlenené pre voliteľné kurzy: latinčina, gréčtina, jazyky, matematika, technológie.

Od 3. roka sú vytvorené 4 formy vzdelávania so spoločnými a voliteľnými predmetmi. Spoločné predmety obsahujú základný kurz: náboženstvo/etika, holandčina, 2. jazyk, matematika, dejepis, zemepis, veda, telesná výchova. Tento kurz je taktiež doplnený voliteľnými predmetmi.

9.3.6 Nemecky hovoriace spoločenstvo Belgicka

Základné vzdelávanie absolvujú deti vo veku od 6 do 12 rokov a je rozdelené do troch cyklov. Všeobecné ciele:

- povzbudzovať osobný rozvoj s prihliadnutím na individualitu žiaka,
- pomáhať dieťaťu získať základné vedomosti a zručnosti,
- pomôcť prekonať problémy s učením.

Kurikulum je vytvorené s cieľom podporiť získavanie základných zručností ako čítanie, písanie, počítanie. Rozvrh hodín obsahuje: nemecký, francúzsky jazyk, spoločenské vzdelávanie (dejepis, zemepis a prírodné vedy), matematika, náboženstvo/etika, telesná a hudobná výchova, umelecká a pracovná výchova, cestná bezpečnosť a zdravotnícka výchova. Vyučovanie francúzskeho jazyka je možné od 1. roka a je povinné od 3. roka. Tieto predmety sa vyučujú v každej oblasti, no existujú určité rozdiely.

Stredné vzdelávanie je zahrnuté do povinného vzdelávania. V 1. cykle väčšina žiakov postupuje podľa spoločného kurikula: nemecký, francúzsky jazyk, nábo-

ženstvo/etika, matematika, dejepis, zemepis, veda, umenie, telesná výchova. Školy majú k dispozícii niekoľko hodín, ktoré môžu prerozdeliť. Okrem toho ponúkajú latinčinu, ekonomiku a vedu, umenie alebo technickú výchovu.

9.3.7 Spojené kráľovstvo (Škótsko)

Základné vzdelávanie sa poskytuje v 7-ročnej základnej škole. V niektorých oblastiach je na školách skombinovaná základná a stredná škola. Zákon stanovuje, aby všetky deti vo veku od 5 do 16 rokov dostali vzdelanie, a teda nástup do školy je v piatich rokoch.

Základná škola je organizovaná do tried, ktoré navštevujú chlapci a dievčatá. Sú označované ako „primary“ 1 až 7 (P1 až P7). Každá trieda má jedného triedneho učiteľa, ktorý učí všetky alebo väčšinu predmetov. Školám sa tiež poskytuje učiteľ, ktorý učí na viacerých školách a učí niektorý z týchto predmetov: dráma, hudba, umenie, telesná výchova.

Na základnej škole sa rozlišujú tri stupne:

P1 – P3 („infant“ alebo skorý vzdelávací stupeň)

P4 – P5 (stredný stupeň)

P6 – P7 („upper“ vyšší stupeň)

Cieľom základnej školy je poskytnúť základné vzdelanie, ktoré je sústredené na schopnosť žiakov čítať, písať, počítať, ale tiež s dôrazom na skúmanie prostredia, vyjadrenie seba samého prostredníctvom hudby, umenia, drámy, telesnej výchovy, morálne a spoločenské hodnoty, vhodné správanie. Žiaci sú tiež informovaní o dosahu technológií na spoločnosť a sú oboznámení s využívaním počítačov.

Kurikulum

Škótsky školský systém používa termín základné zručnosti na označenie zručností, ktoré ľudia potrebujú, aby sa stali plnohodnotnými, aktívnymi a zodpovednými členmi spoločnosti. Tieto zručnosti vedú mladých ľudí k celoživotnému vzdelávaniu a podporujú v nich sebadôveru vo vlastné schopnosti rozvíjať a uplatňovať zručnosti a vedomosti v rôznych kontextoch a v rôznych okamihoch. Základné zručnosti sú zakomponované do všetkých stupňov vzdelávania. Príslušné odporúčania a pokyny sa školám poskytujú prostredníctvom národných smerníc, ktoré takisto ako pokyny nie sú záväzné. Kurikulárne dokumenty sú zamerané na odovzdávanie vedomostí a zručností a tiež na rozvíjanie kompetencií.

Kurikulum je rozdelené do niekoľkých oblastí: jazyk, matematika, environ-

mentálne štúdie, hudba, dráma, telesná výchova, mravné a náboženské vzdelávanie, výchova k zdraviu a osobný a spoločenský rozvoj. Niektoré aspekty ako informačno-komunikačné technológie sú rozvinuté vo všetkých oblastiach kurikula.

V jazyku gaelic sa vyučuje na mnohých školách, na niektorých školách sa vyučuje ako druhý jazyk.

Výchova k zdraviu je dodaná ako časť komplexného programu osobného a spoločenského vzdelávania. Je to stanovené tak, aby bolo zaručené, že informácia je daná nie izolovane, ale ako súčasť programu, ktorý je zameraný na pomoc mladým ľuďom rozvinúť zdravý životný štýl a zdravý život.

Stredné vzdelávanie

Stredné vzdelávanie sa predĺžilo na šesť rokov a začína sa od dvanástich. Po 16. roku existuje nepovinné vzdelávanie. Mnoho žiakov opúšťa školu po dosiahnutí tohto veku, v ktorom žiaci robia aj skúšku, na základe ktorej získajú certifikát.

Nižšie stredné vzdelávanie, odkazuje sa na prvé štyri (povinné) roky stredného vzdelávania, sa začína v „secondary“ 1 (S1) vo veku 12 rokov a končí v „secondary“ 4 (S4) vo veku 16 rokov, keď môžu žiaci odísť zo školy.

Hoci štátom financované verejné stredné školy v Škótsku sú jednotné a mnohé ponúkajú 6 rokov vzdelávania, v mnohých odľahlých oblastiach sú 2- a 4-ročné stredné školy, ktoré ponúkajú iba nižšie stredné vzdelanie. Všetky stredné školy ponúkajú všeobecné vzdelanie a popritom niektoré odborné kurzy ponúkajú od 3. roka.

Na strednú školu sa žiaci prijímajú po skončení siedmich rokov základného vzdelávania. Prvé štyri roky sú rozdelené do dvoch stupňov a v každom z nich sa kladie dôraz na rôzne aspekty. Prvé dva roky (S1 a S2) poskytujú všeobecné vzdelanie, druhé dva roky (S3 a S4) majú elementy špecializácie a odborného vzdelávania. V S1 a S2 sa všetci žiaci vzdelávajú spoločne, no jednotlivé školy sú variabilné v počte predmetov, ktoré ponúkajú.

Spoločné predmety: angličtina, moderné cudzie jazyky, matematika, veda, zemepis, dejepis, ekonomika, hudba, umenie, telesná výchova, náboženská a etická výchova.

Variabilné predmety (škola si do kurikula pridá jeden alebo dva predmety): klasické štúdium, zdravie, dráma, médiá, sociálna výchova, gaelic, počítače, druhý jazyk. Na konci S2 každá škola poskytne študentom zoznam kurzov v S3 a S4. Žiaci si vyberú kurz, ktorý sa skladá z hlavných a výberových predmetov. Dôraz sa kladie na prípravu špecializovaného štúdia a školenia pre ďalší život, no predpokladá sa, že žiaci budú pokračovať v štúdiu angličtiny, matematiky,

vedy, spoločenských predmetov a cudzieho jazyka. Školy vytvoria kurikulum pre druhé dva roky stredného vzdelávania s využitím týchto ôsmich modulov štúdia:

1. jazyk a komunikácia (angličtina a moderné jazyky),
2. matematické štúdie a aplikácie (matematika),
3. prírodovedné štúdie a ich aplikácie (výber z biológie, chémie, fyziky, všeobecná veda),
4. spoločenské štúdie, štúdie životného prostredia (výber z: klasické štúdie, súčasné spoločenské štúdie, moderné štúdie, dejepis, zemepis, ekonomika),
5. technické aktivity a ich aplikácie (počítače, grafika, domáca ekonomika, informatika),
6. tvorivé a estetické štúdie (umenie, dráma, hudba, menšie kurzy),
7. telesná výchova,
8. náboženská a etická výchova.

Školy tiež ponúknu menšie kurzy, ktoré doplnia kurikulum.

„Upper secondary“ vzdelávanie pokrýva posledné dva roky (S5 a S6), ktoré pokračujú po skončení povinného vzdelávania a pripravuje žiakov na povolanie a vyššie vzdelávanie. Tento typ vzdelávania je k dispozícii vo všetkých stredných školách.

9.3.8 Spojené kráľovstvo (Anglicko, Wales, Severné Írsko)

Všetky základné (primary) školy v Anglicku a Walesu a všetky základné školy, ktoré podporujú školy v Severnom Írsku, nie sú výberové a žiaci sa prijímajú bez ohľadu na ich schopnosti.

V mnohých oblastiach Anglicka a Walesu sa normálne starajú o žiakov vo veku od 4 – 5 do 11 rokov. Niektoré základné školy majú aj triedy pre tzv. škôlkarov, pre deti vo veku 3 – 4 rokov. V niektorých oblastiach sú školy, ktoré sú rozdelené pre „infant“ žiakov od 5 – 7 rokov a pre „junior“ od 7 – 11 rokov. Na strednú (secondary) školu odchádzajú vo veku 11 rokov. V niektorých oblastiach Anglicka sú školy organizované do troch fáz:

1. primary: 5 – 8 (9),
2. middle: 8 – 12 (13),
3. high (secondary): 12 – 16.

Po právnej stránke sú „middle“ školy klasifikované ako základné alebo stredné školy, a to podľa toho, či väčšina žiakov má pod alebo nad 11 rokov. Tento typ škôl (middle) neexistuje vo Walesu.

V Anglicku, Walese a Severnom Írsku sa veľa detí vo veku 4 – 11 rokov učí spolu v jednej triede (približne v rovnakom veku) s jedným učiteľom. Tento učiteľ zostáva s triedou jeden rok.

Anglicko a Wales

Základné školy majú 7 ročníkov a skladajú sa z jedného základného stupňa (vek 4 – 5) a z dvoch kľúčových stupňov: vek 5 – 7 (roky 1 a 2) a vek 7 – 11 (roky 3, 4, 5, 6).

Severné Írsko

Povinná školská dochádzka je od 4 do 11 rokov.

„Key“ stupeň 1: vek 4 – 8 (roky 1 až 4)

„Key“ stupeň 2: vek 8 – 11 (roky 5 až 7)

Národné kurikulum má za cieľ zvýšiť vzdelávací štandard pre všetky deti vo veku od 5 do 16 rokov. V Anglicku, Walese a Severnom Írsku sa používa termín kľúčové zručnosti na označenie tých všeobecných zručností, ktoré jedinci potrebujú na to, aby sa stali výkonnými členmi, boli flexibilní, prispôsobiví a konkurencieschopní a mohli sa venovať celoživotnému učeniu.

V Anglicku a Walese sa povinné kurikulum na základnej škole skladá z národného kurikula a náboženského vzdelávania, no netvorí celé kurikulum školy. Úrady pre lokálne vzdelávanie, vedenie školy a riaditeľ majú povinnosť zabezpečiť implementáciu národného kurikula a dbať, aby neboli porušované ustanovenia a tiež podporovať učiteľov.

Pre každý predmet v národnom kurikule je stanovený program štúdia a dosiahnuté ciele. Štandardy žiackeho výkonu sú vydané v „level description“. K dispozícii sú aj vhodné ustanovenia na hlavné predmety.

Anglicko

V národnom kurikule pre 1. a 2. stupeň sú stanovené **povinné predmety**:

- hlavné predmety – anglický jazyk, matematika, veda;
- základné predmety – informačno-komunikačné technológie, kresba a technológie, dejepis, zemepis, umenie, hudba a telesná výchova.

Wales

- hlavné predmety: anglický jazyk, waleština, matematika, veda;
- základné predmety: waleština, technológie vrátane kresby, informačné technológie, dejepis, zemepis, umenie, hudba, telesná výchova.

Školské dokumenty musia obsahovať národné kurikulum, no školy majú voľnosť pri ich tvorbe a časovom plánovaní. Každý učiteľ postupuje podľa študijné-

ho programu, ktorý je vytvorený pre každý predmet. Učiteľ ho využíva ako základný dokument na plánovanie práce. Materiál, učebnice si vyberá učiteľ.

V národnom kurikule Anglicka je zakotvených šesť kľúčových schopností. Ide o schopnosti, ktoré sú dôležité na dosiahnutie úspechu v práci, vzdelávaní a živote. Sú to: komunikácia, aplikácia čísel, informačné technológie, spolupráca, zdokonaľovanie vlastného vzdelávania a výkonu, schopnosť riešiť problémy. Tieto schopnosti dopĺňa schopnosť myslieť – uvažovanie, skúmanie, kreatívnosť, hodnotenie, spolu by mohli naučiť deti, ako sa učiť.

Kurikulum by malo zahŕňať, na vhodnom stupni, ďalšie nepovinné predmety – výchova k zdraviu, povolaniu, výchova k manželstvu a rodičovstvu a ďalšie aspekty osobného a sociálneho vzdelávania. Školy majú právo vložiť do kurikula aj ďalšie predmety – cudzí jazyk, environmentálna výchova, kultúra, ekonomika.

Od predstavenia zrevidovaného národného kurikula v auguste 2000 by všetky štátom financované verejné základné školy v Anglicku mali sledovať plán občianskeho, spoločenského a zdravého vzdelávania. Určité aspekty protidrogovej výchovy, vrátane alkoholu, cigariet, ilegálnych drog, sú povinnou súčasťou národného kurikula pre vedu.

Štruktúra stredného (secondary) vzdelávania

Prvých 5 rokov stredného vzdelávania, od 11 do 16 rokov, patrí do periódy povinného vzdelávania. Stredné vzdelávanie sa stará o žiakov od 11 do 16 alebo 18 rokov a žiaci sa obyčajne premiestňujú zo základného vzdelávania. Študentom sa poskytuje tzv. „post compulsory“ vzdelávanie, a to v 6. triede mnohých stredných škôl a v ďalších vzdelávacích inštitúciách. V 6. triede sa toto vzdelávanie považuje za stredné a je určené pre žiakov vo veku 16 až 18 rokov. Mnoho stredných škôl, ktoré sú udržiavanými školami v Anglicku a Walese, nie sú výberové a akceptujú žiakov bez ohľadu na ich schopnosti. Tieto školy sa označujú ako „comprehensive“ – jednotné školy. V niektorých oblastiach Anglicka sú školy, ktoré vyberajú žiakov na základe ich schopností a tieto školy sa nazývajú „grammar“. Takýto typ školy neexistuje vo Walese.

Kurikulum

Odborný školský program dovoľuje stredným školám špecializovať sa v určitej oblasti kurikula. Program sa začal v roku 1994, a to na školách, ktoré sa špecializovali na technológie. Neskôr sa rozšíril do škôl špecializujúcich sa na cudzie jazyky, umenie, šport a ďalšie. Tento program sa týka len Anglicka.

Minimum štandardov pre školské budovy, ktoré sa týkajú zdravia, bezpečnosti a sociálnej starostlivosti žiakov sú dané v Nariadení pre vzdelávanie z roku 1999.

Severné Írsko

V Národnom kurikule Severného Írska je zakomponovaných šesť povinných prierezových medzipredmetových tém:

- kultúrne dedičstvo;
- zdravotná výchova;
- ekonomické povedomie;
- výchova k povolaniu;
- informačné technológie.

Riaditeľ každej školy je zodpovedný za organizáciu kurikula a jeho dodržiavanie.

Povinnými oblasťami štúdia sú: anglický jazyk, matematika, veda a technika, životné prostredie a spoločnosť, tvorivé a expresívne štúdie. V rámci každej oblasti štúdia je niekoľko pomocných predmetov, ktorých vyučovanie je povinné na prvom stupni, a to anglický jazyk, matematika, veda a technika, dejepis, zemepis, telesná výchova, umenie a kresba, hudba, náboženská výchova.

Pre každý predmet kurikula Severného Írska sú vytvorené študijné programy a stanovené ciele. Štandardy sú vytvorené v opise príslušného stupňa. Študijný program objasňuje možnosti, ktoré by sa mali ponúknuť žiakom, predmety vhodné k ich veku a schopnostiam a tiež na základe vedomostí, zručností pre každý predmet v kľúčovom stupni. Učitelia používajú študijné programy ako základ na plánovanie práce.

V Severnom Írsku je málo škôl, v ktorých je írsky jazyk silným prostriedkom na učenie a vzdelávanie. Na týchto školách je írčina povinná a žiaci vo veku 4 – 7 rokov sú oslobodení od štandardov z anglického jazyka. Namiesto toho žiaci postupujú podľa špeciálneho programu pre anglický jazyk.

Štruktúra stredného vzdelávania

V Severnom Írsku, s výnimkou jednej oblasti, je bežný výberový systém strednej školy. Termín „post-primary“ školy je bežným termínom na označenie gymnázia a ďalších stredných škôl. Žiaci prechádzajú do nezávislých „grammar“ škôl, ktoré sú kontrolovanými školami, alebo na stredné školy vo veku 11 rokov.

No v jednej oblasti Severného Írska žiaci zo základnej školy prechádzajú do škôl, ktoré sú označované ako „junior high school“ vo veku 11 rokov a vo veku 14 rokov do „senior high school“.

V Anglicku, Walese a Severnom Írsku sa prvé tri roky strednej školy (11 – 14) označujú ako „key stage“ 3 a zostávajúce dva roky povinného vzdelávania pre žiakov vo veku 14 – 16 rokov ako „key stage“ 4. Počas roka sa žiaci zhromažďujú do jednej skupiny s jedným učiteľom. Na základe politiky školy môžu byť v sku-

pine žiaci rozdelení do tried s navrhnutým učiteľom, ktorý má zodpovednosť za organizáciu vyučovania a za žiakov. Žiaci môžu byť začlenení do skupín na základe schopností alebo ide o zmiešanú skupinu.

Rodičia a škola sa môžu rozhodnúť, či je pre dieťa nevyhnutné navštevovať extra ročník v individuálnej triede alebo, ak je žiak nadaný, môže triedu preskočiť.

Kurikulum

Všetky školy musia poskytnúť všeobecné vzdelanie pre žiakov, ktoré je stanovené v Národnom kurikule. V Severnom Írsku majú školy voľnosť pri tvorbe doplnujúcich častí kurikula, a to tak, aby vyjadrili ich záujmy s prihliadnutím na potreby žiakov. Zrevidované národné kurikulum bolo predstavené v auguste/septembri 2000. Vo všeobecnosti všetky predchádzajúce povinné kurikulá pre jednotlivé predmety zostali, ale študijné programy boli zrevidované a zredukované. Hlavné zmeny sa vykonali v zavedení občianskej výchovy, v predmete PSHE – spoločenské, osobné a zdravotnícke vzdelávanie v Anglicku a zaviedli sa nepovinné rámce pokrývajúce osobné a spoločenské vzdelávanie vo Walese.

Predmety sekundárneho vzdelávania:

Predmety 3. stupňa („key stage“ 3)

Povinné predmety:

- hlavné predmety – anglický jazyk, matematika, veda;
- základné predmety – dizajn a technológie, informačno-komunikačné technológie, dejepis, zemepis, moderné cudzie jazyky, umenie, hudba, telesná výchova.

Okrem toho sa očakáva, že školy vo Walese ponúknu žiakom v povinnej fáze vzdelávania (vek 5 – 16 rokov) program osobného a spoločenského vzdelávania. Nie je to bežná podmienka, no uvažuje sa, že by to malo byť súčasťou základného kurikula.

Predmety 4. stupňa („key stage“ 4) v Anglicku

Povinné predmety – anglický jazyk, matematika, veda, technológie, informačno-komunikačné technológie, moderné cudzie jazyky, telesná výchova, občianska výchova.

Flexibilita je podporovaná v organizácii rozvrhu hodín, a tak môžu školy ponúknuť žiakom vo veku od 14 do 16 rokov výberový predmet, okrem tých, ktoré sú požadované v národnom kurikule. Školy majú dovolené vynechať alebo zmeniť určité časti národného kurikula študijných programov pre jednotlivcov. Všet-

ci žiaci však musia pokračovať v štúdiu angličtiny, matematiky, IKT, telesnej výchovy a školy tiež musia pokračovať v poskytnutí náboženskej výchovy, sexuálnej výchovy, výchovy k povolaniu.

Predmety 4. stupňa vo Walese

Povinné predmety: anglický jazyk, waleština, matematika, veda, telesná výchova. Okrem toho sa musia všetci žiaci riadiť programom sexuálnej výchovy, musia dostať vzdelanie k povolaniu, študovať náboženskú výchovu. Ďalšími predmetmi v tomto stupni sú moderné cudzie jazyky (závisí to od toho, čo ponúkne škola, no mala by ponúknuť najmenej jeden z oficiálnych jazykov Európskej únie), dejepis, zemepis, technológie, informačné technológie, umenie a hudba. Tiež sa očakáva, že školy poskytnú program pre osobné a spoločenské vzdelávanie.

Pre každý predmet a kľúčový stupeň je národné kurikulum vytvorené v dvoch oblastiach:

1. program štúdia,
2. dosiahnuté ciele a opis úrovne.

Výber a organizovanie školského kurikula záleží na každej škole, musí však obsahovať študijný program.

1. Študijný program

Tento program objasňuje, čo by sa mali žiaci učiť v jednotlivých predmetoch a stupňoch a poskytuje základ na naplánovanie schémy práce. („The Education Act 1996“, sekcia 353 b, definuje program štúdia ako záležitosti, zručnosti a procesy, ktoré by mali vedieť žiaci s rôznymi schopnosťami a zrelosťami počas príslušného stupňa.)

2. Dosiahnuté ciele a opis úrovne

Tento dokument objasňuje vedomosti, zručnosti a pochopenie, ktoré sa očakávajú od žiakov na konci každého stupňa. Dosiahnuté ciele sa skladajú z ôsmich opisov úrovní so vzrastajúcou náročnosťou, plus opis výnimočných výkonov nad ôsmu úroveň. Každý stupeň opisuje typy a oblasť výkonu, ktorú by mali žiaci pracujúci na danej úrovni charakteristicky prejavovať. Opis príslušnej úrovne poskytuje základ na vytváranie názoru na žiakov výkon na konci stupňov 1, 2 a 3. Na stupni 4 sú národné kvalifikácie hlavným prostriedkom zhodnotenia cieľov v národnom kurikule.

Zdravie a výživa

Kľúčový stupeň 1 (vek 5 až 7 rokov)

Predmet: Veda

Téma: Ľudia a živočíchy

- rozpoznať a porovnať hlavné časti ľudského tela a živočíchov;
- človek a živočíchy potrebujú potravu a vodu pre život;
- ako cvičenie a prijímanie potravy správneho druhu a množstva pomáha ľuďom byť zdraví;
- o úlohe drog ako medicíny.

Cieľom je nadobudnúť schopnosť rozpoznať existujúce riziká, vedieť odhadnúť riziká a zmierniť riziká.

Kľúčový stupeň 1 (vek 7 až 11 rokov)

Predmet: Veda

Téma: Životné procesy

- vedieť, že životné procesy sú spoločné pre človeka, živočíchy a rastliny vrátane výživy, pohybu, rastu a reprodukcie.

Téma: Človek a živočíchy

- Výživa:
- funkcie a starostlivosť o zuby;
  - potreba stravy pre rast a aktivitu, dôležitosť primeranej a rozmanitej stravy pre zdravie.
- Zdravie:
- účinky cigariet, alkoholu a drog na ľudský organizmus a na zdravie človeka,
  - nevyhnutnosť cvičenia pre zdravie človeka.

3. stupeň (KS3) – vek od 11 do 14 rokov

Predmet: Veda

Tento predmet sa rozdeľuje do štyroch oblastí: Sc1 – vedecké skúmanie, Sc2 – životné procesy a potreby existencie, Sc3 – materiály a ich vlastnosti, Sc4 – fyzikálne procesy. Zdravie a výživa sa preberajú v druhej oblasti Sc2.

Vedomosti, zručnosti a porozumenie

Hlavná požiadavka týkajúca sa vyučovania zdravia a bezpečnosti je stanovená v tomto predmete. Počas tohto stupňa žiaci stavajú na ich vedeckých vedomostiach a porozumení, vytvárajú prepojenia medzi rôznymi oblasťami vedy. Používajú vedecké myšlienky a modely na vysvetlenie fenoménov a udalostí a na po-

chopenie rozsahu bežných aplikácií vedy. Uvažujú o pozitívnych a negatívnych účinkoch vedeckého a technického pokroku na prostredie a v ďalších súvislostiach. Počítajú s ďalšími pohľadmi a posudzujú, prečo môžu byť názory rozdielne. Robia viac kvantitatívne, skúmajú samostatne i v spolupráci so spolužiakmi. Vyhodnocujú ich prácu, vyberajú a využívajú rôzne zdroje. Komunikujú o výsledkoch a význame práce. Učia sa ako vedci spolupracujúci na vedeckom rozvoji.

Obsah predmetu:

1. Bunky a ich funkcia
2. Ľudia ako organizmy
  - a) Výživa
    - o nevyhnutnosti vyváženej stravy, ktorá obsahuje sacharidy, bielkoviny, tuky, minerály, vitamíny, vlákninu a vodu, a o jedlách, ktoré sú ich zdrojom;
    - princípy trávenia, vrátane úlohy enzýmov;
    - poznatky, že produkty trávenia sa absorbujú do krvného obehu a transportujú do jednotlivých častí tela, a odpad sa vyplaví;
    - potrava sa využíva ako palivo počas dýchania na udržanie telesnej aktivity a ako surovina pre rast a obnovu.
  - b) Pohyb
  - c) Rozmnožovanie
  - d) Dýchanie
  - e) Zdravie
    - musia sa naučiť, že zneužívanie alkoholu, rozpúšťadiel a iných drog ovplyvňuje zdravie;
3. Rastliny ako organizmy
4. Variabilita, triedenie a dedičnosť
5. Živé organizmy a ich prostredie

4. stupeň (KS4) – vek od 14 do 16 rokov

Predmet: Veda

Obsah predmetu:

1. Bunka
2. Človek ako organizmus
  - a) Výživa
    - procesy trávenia vrátane funkcie orgánov a úlohy enzýmov, žalúdočná kyselina a žlč.
  - b) Nervový systém

- c) Hormóny
  - d) Homeostáza
  - e) Zdravie
    - obranné mechanizmy, vrátane úlohy kože a krvi,
    - účinky alkoholu, cigariet a iných drog na funkcie ľudského tela.
3. Variabilita, dedičnosť a evolúcia
4. Živé organizmy a ich prostredie

Dosiahnuté ciele

1. úroveň

Žiaci vedia rozlíšiť a pomenovať časti ľudského tela a rastlín. Pozorujú živočíchy a rastliny na základe charakteristík. Poznajú a vedia identifikovať bežné živočíchy.

2. úroveň

Využívajú vedomosti na opis základných podmienok, ktoré živočíchy a rastliny potrebujú na prežitie. Pochopili, že živé organizmy rastú a rozmnožujú sa. Vedia rozdeliť živé organizmy do skupín na základe hlavných charakteristík, poznajú pravidlá na ich triedenie. Spoznajú, že rôzne organizmy žijú na rôznych miestach.

3. úroveň

Žiaci majú vedomosti o základných životných procesoch – rozmnožovanie, rast, pri opise rozdielov medzi živými a neživými organizmami. Vedia jednoducho vysvetliť zmeny v organizme (vplyv stravy na zdravie človeka a živočíchov).

4. úroveň (11-roční žiaci)

Žiaci prejavujú vedomosti a poznajú životné procesy. Používajú odborné názvy väčšiny orgánov ľudského tela a vedia identifikovať polohu týchto orgánov. Vedia identifikovať orgány rozličných rastlín, ktoré pozorujú. Pozorujú vonkajšie charakteristické črty, znaky rastlín na identifikáciu a zaradenie do systému. Vedia určiť vzťahy medzi rastlinami a živočíchmi a opísať tento vzťah prostredníctvom potravného reťazca a termínov.

5. úroveň

Žiaci vedia popísať hlavné funkcie orgánov ľudského tela a rastlín. Vedia vysvetliť, prečo sú tieto funkcie nevyhnutné pre organizmus. Opíšu základné stupne životného cyklu človeka a rastlín a vedia poukázať na podobnosť. Spoznávajú, že existuje veľká variabilita živých organizmov. Vedia vysvetliť, že rozličné organizmy žijú v rôznom prostredí na základe odlišných faktorov životného prostredia.

6. úroveň (14-roční žiaci)

Žiaci vedia použiť vedomosti, ktoré získali v 3. kľúčovom stupni študijného programu na opis a vysvetlenie životných procesov. Vhodne používajú odbornú terminológiu na opis životných procesov, ako napr. respirácia, fotosyntéza u rastlín a živočíchov. Vedia opísať štruktúru bunky a poznajú rozdiel medzi rastlinnou a živočíšnou bunkou a vedia vysvetliť rozšírenie organizmov na základe faktorov prostredia.

7. úroveň

Vedia vysvetliť procesy respirácie a fotosyntézy v termínoch hlavných chemických zmien. Využívajú vedomosti o stavbe bunky na vysvetlenie, ako sú bunky prispôbené na ich funkcie. Vedia identifikovať bežnú variabilitu medzi jednotlivcami vrátane niektorých črt (farba očí), ktoré sú dedičné, a ďalšie, ktoré môžu byť ovplyvnené environmentálnymi faktormi. Konštruujú modely na vysvetlenie vzťahov a vedia vysvetliť, ako tieto vzťahy ovplyvňujú veľkosť populácie.

8. úroveň

Žiaci demonštrujú rozsiahle vedomosti o životných procesoch a vedia vysvetliť biologickú systémovú funkciu. Poznajú súvislosti medzi bunkovými štruktúrami orgánov, ktoré súvisia so životnými procesmi (absorpcia potravy v tráviacej sústave). Poznajú, vedia predpovedať a vysvetliť zmeny v biologických systémoch (následky fajčenia na ľudský organizmus). Vedia vysvetliť ako niektoré vlastnosti môžu byť zdedené. Predpovedajú krátkodobé a dlhodobé účinky environmentálnych zmien na ekosystémy.

Výnimočný výkon

Žiaci demonštrujú široké a hlboké vedomosti, vedia opísať a vysvetliť, ako funguje biologický systém. Spoznajú, ako organizmy reagujú na zmeny a opíšu, ako sa to dosiahne. Pochopia súvislosti medzi bunkovými štruktúrami a dedičnosťou, variabilitou a ako to súvisí s novými varietami. Pri opise a vysvetľovaní vzorov zmien vo vnútri ekosystému spoznajú dôležitosť kvantitatívnych údajov.

Kľúčový stupeň 3

Predmet: PHSE – Personálne, zdravotnícke a spoločenské vzdelávanie

Rozvíjanie dôvery a zodpovednosti a využitie schopností.

Rozvoj zdravého a bezpečného životného štýlu.

Príležitosť na využitie tém a cieľov predmetu veda – časť: životné procesy a živé organizmy – Sc2:

- procesy trávenia, funkcia orgánov a úloha enzýmov;

- obranyschopnosť organizmu, úloha krvi a kože;
- účinky alkoholu, cigariet a drog na funkcie tela.

Rozmýšľať o alternatívach a o krátkodobých a dlhodobých následkoch rozhodnutí o osobnom zdraví.

Využívať asertívne schopnosti na odolávanie nebezpečným tlakom.

Poznať príčiny, príznaky, liečenie stresu a depresie, vedieť rozpoznať stratégie prevencie a riadenia:

- možnosť využiť témy z telesnej výchovy (ako tréning a zdravá výživa ovplyvňujú výkonnosť),
- o spojení medzi stravovacími vzorcami a vlastnými pravidlami vrátane stravovacieho neporiadku,
- o zdravotných rizikách alkoholu, drog, rozličný výber jedál a o bezpečných rozhodnutiach,
- ako smelo vyhľadať odbornú radu a nájsť potrebné informácie o zdraví a výžive.

Kľúčový stupeň 4

Predmet: PHSE – Personálne, zdravotnícke a spoločenské vzdelávanie

Téma: Rozvoj zdravého a bezpečného životného štýlu

- a) príležitosť využiť témy a ciele predmetu prírodoveda
  - nevyhnutnosť vyváženej stravy, ktorá obsahuje sacharidy, bielkoviny, tuky, minerály, vitamíny, vlákninu a vodu, a o jedlách, ktoré sú ich zdrojom;
  - princípy trávenia, vrátane úlohy enzýmov;
  - potrava sa využíva ako palivo počas dýchania na udržanie telesnej aktivity a ako surovina na rast a obnovu.
- b) ako byť zdravý a ako možno ovplyvňovať zdravie vrátane médií,
- c) rozpoznať riziká a urobiť správne rozhodnutie o zdravom životnom štýle.

Kľúčové kompetencie

Primeranosť pochopenia významu stravy a výživy detí vo veku od 11 do 14 rokov

A. Strava a zdravie

Žiaci vo veku od 11 do 14 rokov by mali:

Poznať názvy rôznych výživných látok spolu s ich funkciou a zdrojom (tiež vláknina a voda);

Porozumieť pojmu energetická rovnováha, súvislosť stravy a aktivity;

Vedieť použiť odporúčania zdravého stravovania v súvislosti s dobrým zdravím;

Pochopiť a vedieť použiť vládne smernice pre zdravé smernice;

Pochopiť charakter a príčiny rôznej stravy súvisiace s poruchami zdravia, napríklad s obezitou;

Poznať názvy rozličných etáp trávenia a orgánov súvisiacich s trávením.

B. Spoločensko-ekonomické aspekty

Pripustiť si, že médiá a reklama môžu zohrávať určitú úlohu pri výbere jedla;

Pochopiť, že potravinárske označenie plní dôležitú úlohu pri informovanosti spotrebiteľa;

Pochopiť, že výber jedla závisí od mnohých osobných faktorov, od životného štýlu a niektoré z nich nie je možné kontrolovať;

Pripustiť si, že výber jedla niekedy závisí od tlaku okolia a od otázok súvisiacich s telesným vzhľadom;

Spoznať, že ľudia jedia alebo sa vyhýbajú istým jedlám na základe náboženstva, etického presvedčenia alebo osobných zásad.

C. Výroba a spracovanie

Porozumieť, že spracovanie potraviny ovplyvňuje jej nutričnú hodnotu;

Poznať rôzne spôsoby primárneho a sekundárneho spracovania;

Pochopiť základné spracovateľské zásady;

Vyhodnotiť vhodnosť balenia potravy.

D. Zručnosti pri príprave jedál

Predviesť rôzne techniky prípravy a metódy varenia;

Vedieť o vplyve prípravy a metód varenia na energiu a výživové hodnoty jedál;

Zvažovať estetiku jedla;

Vedieť pripraviť zdravé vyvážené jedlá;

Pochopiť a aplikovať aspekty náuky o strave v príprave jedál a varení;

Vybrať najvhodnejšie zmysly na ochutnávanie.

E. Bezpečnosť a hygiena

- Vyhnúť sa nečistotám počas varenia a prípravy jedla;
- Porozumieť príčinám, prečo je dôležité dôkladne chladiť a variť;
- Pochopiť rôzne mikrobiologické zásady, na základe ktorých sa uskutočňuje konzervovanie;
- Naplánovať a uskutočniť praktické úlohy bezpečne a hygienicky.

Vo veku od 14 do 16 rokov by mali žiaci zvládnuť tieto oblasti problematiky stravy a výživy:

A. Strava a zdravie

- Vedieť rozpoznať nevyhnutnosť zmien v stravovaní počas života (vrátane tehotenstva);

- Pripustiť, že strava s nedostatkami alebo výstrednosťami súvisí s nevyváženosťou;
- Pochopiť, ako prebieha spracovanie potravy, trávenie, absorpcia a uvoľnenie energie;
- Pochopiť úlohu základných živín pochádzajúcich z jednotlivých skupín;
- Pochopiť význam správneho stravovania – jesť 5-krát denne, príjem dostatočného množstva tekutín, dôležitosť raňajok;
- Odhadnúť a urobiť zmeny vo vlastnom stravovaní a aktivitách;
- Udržiavať si správnu hmotnosť (súvisiacu s vekom a výškou) a pochopiť vzťah medzi množstvom prijatej potravy a fyzickou aktivitou;
- Vedieť o vplyvoch alkoholu na zdravie človeka;
- Pochopiť, že niektorí ľudia majú alergiu na niektoré zložky potravy.

B. Spoločensko-ekonomické aspekty

Spoznať, že existujú spoločenské, politické, ekonomické, geografické, kultúrne a náboženské aspekty, ktoré ovplyvňujú výber potravy;

Vytvoriť rozpočet na výber dobrého a zdravého jedla;

Preskúmať trendy v spotrebe vo Veľkej Británii a ich dosah na zdravie;

Zvážiť environmentálne faktory (poľnohospodárstvo, globalizácia, vegetariánstvo) pri výbere jedla.

C. Výroba a spracovanie

Poznať rôzne metódy výroby a spracovania;

Porozumieť, prečo môže byť potrava spracovaná a zabalená rôznymi spôsobmi;

Pochopiť zásady uchovávanía potravín vrátane použitia prísad.

D. Príprava jedál

Zužitkovať vedomosti pri plánovaní zdravého stravovania;

Demonštrovať praktické zručnosti pri príprave a varení zdravého a chutného jedla;

Vedieť aplikovať vedomosti a porozumenie zariadenia a metód varenia pri príprave jedla;

Byť schopní nakúpiť, uložiť, navariť, servírovať;

Pochopiť funkciu zložiek jedla;

Vedieť pripraviť a dochutiť jedlo.

E. Bezpečnosť a hygiena

Aplikovať vedomosti o zásadách bezpečnosti a hygieny pri príprave a varení;

Čítať, pochopiť a využiť informácie o dátume spotreby a uskladnení potravín;

Demonštrovať zručnosti pri zaobchádzaní s potravinami.

Kurikulum Severného Írska

Kurikulum zahŕňa náboženskú výchovu a 6 povinných oblastí štúdia. Počet medzipredmetových (cross-curricular) tém je tiež začlenený do kurikula každej školy.

V Severnom Írsku sú isté návrhy na revíziu kurikula. Okrem iného chcú špecifikovať kurikulum 4. stupňa, a to v štyroch kľúčových oblastiach:

- 6 kľúčových zručností (komunikácia, aplikácia čísel, používanie informačných a komunikačných technológií, spolupráca, schopnosť riešiť problémy, samospráva);
- osobné, spoločenské a zdravotnícke vzdelávanie;
- miestna globálna príslušnosť;
- vzdelávanie pre zamestnanie – schopnosť zamestnať sa.

Postupná implementácia bola naplánovaná na začiatok septembra 2004.

Povinnými šiestimi oblasťami vzdelávania sú: angličtina, matematika, veda a technika, prostredie a spoločnosť, tvorivé a vyjadrovacie štúdie, jazyky.

V rámci predmetov je niekoľko povinných pomocných predmetov. V 3. stupni sú to: angličtina, matematika, veda, technológie a dizajn, dejepis, zemepis, telesná výchova, umenie, hudba, moderné jazyky. V 4. stupni angličtina, matematika, veda, moderné jazyky, telesná výchova a k tomu musia byť vybrané predmety z oblastí prostredie a spoločnosť, a to z predmetov: zemepis, dejepis, obchod, ekonomika, politika alebo spoločnosť a štúdie o životnom prostredí. Do oboch stupňov je začlenené vyučovanie „cross-curricular“ tém.

9.3.9 Česká republika

Povinná školská dochádzka je deväťročná. Väčšina žiakov ju plní na základnej škole (prvý stupeň – 5 ročníkov, druhý stupeň – 4 ročníky).

Kurikulárne dokumenty vznikajú na dvoch úrovniach – štátnej a školskej. Štát zastúpený MŠMT (Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy) pripravuje a vydáva rámcové vzdelávacie programy (RVP), ktoré stanovujú záväzný rámec vzdelávania a vymedzujú štandardný vzdelávací obsah pre danú etapu vzdelávania. Každá škola si pripravuje svoj školský vzdelávací program (ŠVP), ktorý vychádza z príslušného RVP a špecifikuje vzdelávanie na danej škole.

Vzdelávací program vymedzí vyučovacie predmety a ich rozvrhnutie – teda učebný plán, a stanoví obsah výučby v týchto predmetoch – teda učebné osnovy; spravidla navrhuje i vyučovacie metódy. Na 2. stupni sú súčasťou učebného plánu voliteľné predmety. Ich zaradením sa nemôže prekročiť týždenná časová do-

tácia. Na 1. i 2. stupni možno do učebného plánu – a to nad rámec stanovenej týždennej dotácie – zaraďovať nepovinné predmety. Ich počet nie je obmedzený.

Pre základnú školu boli postupne schválené tieto vzdelávacie programy:

- Obecná škola (1993) a Občianska škola (1994); od roku 1997 sú spojené pod spoločným názvom Obecná škola;
- Základná škola (1996);
- Národná škola (1997).

Všetky vzdelávacie programy sú určené pre základnú školu ako celok a majú porovnateľné výstupy na konci prvého stupňa základnej školy, čo umožňuje pokračovať na druhom stupni iným programom. Odporúča sa však pokračovať v tom istom programe počas celého základného vzdelávania, pretože každý zo vzdelávacích programov má trochu odlišný pedagogický charakter. Školy vyučujú najčastejšie podľa vzdelávacieho programu Základná škola (94 % škôl, 92 % žiakov); iba 15 škôl overuje možnosti tvorby vlastných vzdelávacích programov v intenciách rámcového vzdelávacieho programu (2002/2003).

Rámcový učebný plán pre základné vzdelávanie vymedzuje vzdelávaciu oblasť **Človek a zdravie** do odborov vzdelávacích oblastí: **výchova k zdraviu** a telesná výchova, ktoré sa spravidla realizujú v samostatných vyučovacích predmetoch. Telesná výchova je zaradená do všetkých ročníkov základného vzdelávania. Výchova k zdraviu sa realizuje iba na druhom stupni základného vzdelávania buď v samostatnom predmete, alebo vo funkčnej integrácii s obsahom iného vzdelávacieho odboru. Vzdelávací obsah výchovy k zdraviu je na 1. stupni zaradený do vzdelávacej oblasti Človek a jeho svet.

Oblasť **Človek a zdravie** prispieva k utváraniu a rozvíjaniu kľúčových kompetencií tým, že vedie žiaka k:

- poznávaniu zdravia ako najdôležitejšej životnej hodnoty,
- poznávaniu človeka ako biologického jedinca v jednotlivých etapách života na spôsobe vlastného konania a rozhodovania sa, na úrovni medziludských vzťahov i na kvalite prostredia,
- pochopeniu zdravia ako vyváženého stavu telesnej, duševnej i sociálnej pohody a k vnímaniu radostných zážitkov z činností podporovaných pohybom a vitalitou zdravého človeka, príjemným prostredím a atmosférou priaznivých vzťahov,
- získavaniu orientácie v základných názoroch na zdravie, na to, čo je a nie je zdravé, čo môže zdraviu prospieť a čo ho poškodzuje, k rozpoznávaniu základných situácií ohrozujúcich zdravie a k upevňovaniu spôsobov rozhodovania a konania, ktoré neohrozujú zdravie vlastné ani zdravie iných ľudí,

- využívaniu osvojených preventívnych postupov na ovplyvňovanie zdravia v dennom režime, k uvažovaniu a konaniu v súlade s preventívnou ochranou zdravia v každej životnej situácii, k poznávaniu a využívaniu miest súvisiacich s preventívnou ochranou zdravia,
- spájaniu činností a správaní súvisiacich so zdravím a zdravými medziľudskými vzťahmi, so základnými etickými a morálnymi postojmi atď.,
- chápaniu zdravia, zdatnosti a výkonnosti ako významného predpokladu na dobrý fyzický vzhľad i duševnú pohodu a následne na ovplyvnenie výberu profesijnej dráhy, partnerov, vlastných záujmov atď.,
- poznávaniu zdrojov informácií o zdraví, k získavaniu informácií, ich hodnoteniu a využívaniu a k schopnosti diskutovať o problémoch súvisiacich so zdravím, vyjadriť svoj názor i zveriť sa so zdravotným problémom,
- aktívnemu zapájaniu sa do činností a aktivít školy podporujúcej zdravie a do propagácie zdravotne prospešných činností.

Odbor vzdelávacej oblasti Človek a zdravie – **Výchova k zdraviu**

Vzdelávací obsah, 2. stupeň:

- partnerstvo, rodičovstvo, základy sexuálnej výchovy,
- starostlivosť o zdravie, zdravá výživa,
- návykové látky,
- osobné bezpečie, ochrana človeka v mimoriadnych udalostiach.

STAROSTLIVOSŤ O ZDRAVIE, ZDRAVÁ VÝŽIVA

Očakávané výstupy

Žiak:

- rozlišuje medzi bežnými, infekčnými a civilizačnými chorobami a v súvislosti s nimi uplatňuje osvojené preventívne spôsoby správania sa,
- uplatňuje návyky osobnej a intímnej hygieny s prihliadnutím na zdravie a ohľaduplné medziľudské vzťahy,
- samostatne využíva osvojené kompenzačné a relaxačné techniky na prekonávanie únavy a stresu,
- rozlišuje manipulatívny nátlak reklamy a účelové konanie jednotlivých skupín,
- vysvetľuje priame súvislosti medzi zložením stravy, spôsobmi stravovania a civilizačnými chorobami,
- rozlišuje špecifické potreby výživy človeka podľa veku, zdravotného stavu, fyzickej a duševnej činnosti,
- uvedie zdravotné riziká spojené s poruchami príjmu potravy a zodpovedne sa rozhoduje v prospech zdravých stravovacích návykov.

Učivo:

- starostlivosť o zdravie,
- hygienické návyky,
- výživa a zdravie – zásady zdravého stravovania, vplyv životných podmienok a spôsobov stravovania na zdravie, výživa vybraných skupín obyvateľstva, súčasné smery vo výžive, alternatívna výživa, škodlivé látky v potravinovom reťazci, poruchy príjmu potravy, redukčné diéty,
- pohybové aktivity a zdravie.

9.3.10 Nemecko

Vzdelávací systém v Nemecku sa člení na oblasť:

- predškolského vzdelávania,
- základného vzdelávania,
- sekundárneho vzdelávania,
- vysokoškolského vzdelávania,
- ďalšieho vzdelávania.

Nemecké školstvo nie je jednotné. Zodpovedá vnútornej federálnej štruktúre štátu, ktorý je rozdelený do menších celkov – spolkových štátov. Začiatok školskej dochádzky je stanovený v celom štáte od 6 rokov. Deti chodia do *Grundschule* (základná škola – prvý stupeň). Po 4. ročníku sa rodičia rozhodujú pre ďalšiu školu, kde si môžu vybrať medzi štyrmi typmi škôl, ktoré sa začínajú 5. ročníkom:

druhý stupeň základnej školy (*Hauptschule*),

reálna škola (*Realschule*),

8-ročné gymnázium (má dva typy zameraní: prírodné vedy a jazyky),

9-ročné gymnázium.

Hauptschule – typ nižšej sekundárnej školy, ktorá poskytuje základné všeobecné vzdelávanie. Dochádzka do nej je povinná, pokiaľ žiaci nenavštevujú iný typ sekundárnej školy. Zvyčajne zahŕňa 5. – 9. ročník.

Výber kompetencií a spôsob ich rozvíjania sa v jednotlivých spolkových štátoch líši. Rozvíjanie kľúčových kompetencií je v centre výučby všetkých predmetov a oblastí učiva. Dohoda KMK (*Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder*, Stála konferencia ministrov školstva a kultúry spolkových krajín) z roku 1993 (pozmenená v roku 1996) o typoch škôl či zameraní na úrovni nižšieho sekundárneho vzdelávania predpisuje rámcový učebný plán pre 5. až 10. ročník, ktorý vyžaduje, aby sa určité základné vyučovacie predmety – konkrétne ne-

mecký jazyk, matematika, jeden cudzí jazyk, prírodovedné a spoločenskovedné predmety – vyučovali v každom type školy a v každom zameraní. Školy musia do ponuky povinných či voliteľných predmetov zaradiť prinajmenšom ešte hudobnú, umeleckú, športovú výchovu, druhý cudzí jazyk a *Arbeitslehre* – úvod do problematiky profesií a sveta práce. Do učebných plánov zaraďujú jednotlivé spolkové štáty aj medzipredmetové témy.

Príklad zaradenia medzipredmetovej témy Výživa a zdravie do učebných osnov pre druhý stupeň základných škôl

Baden-Württemberg

Osnovy každého ročníka stanovujú medzipredmetové témy ako záväzný a voliteľný obsah v predmetoch. Tematické aspekty medzipredmetových tém sa vzťahujú na povinný obsah učebných osnov každého predmetu.

Nasledujúce predmety predstavujú základ pre výchovno-vzdelávací proces na druhom stupni základných škôl: evanjelická náboženská výchova, katolícka náboženská výchova, nemecký jazyk, zemepis, dejepis/náuka o spoločnosti, anglický jazyk, matematika, fyzika, biológia/chémia, telesná, hudobná, umelecká výchova, etika, *AWT* (práca, hospodárstvo, technika), ekonómia/informatika, technická výchova, hospodárstvo a textilné pracovné vyučovanie.

Medzipredmetové témy: v ročníkoch 5 – 9 je po päť a v 10. ročníku sú tri medzipredmetové témy vopred oznámené. Uvedené aspekty tém sa vzťahujú na povinný obsah vyučovaných predmetov.

Medzipredmetové témy:

5. ročník

1. Spolužitie a učenie
2. Človek jestvuje ako muž a žena
3. Deti sledujú a ochraňujú svoje životné prostredie
4. Držanie tela a pohyb
5. Sledovanie poľnohospodárskych podnikov

6. ročník

1. Divadelná tvorba
2. Príroda a voľný čas
3. Príbehy z minulosti (povesti, legendy, rozprávania)
4. Cudzí ľudia – iní ľudia
5. Učiť sa učiť

7. ročník

1. Priateľstvo – partnerstvo – pohlavie

2. Dokumentácia miestnej alebo školskej udalosti
3. Médiá a voľný čas
4. Šport a zdravie
5. Vzdať sa – presadiť sa

8. ročník

1. Prevencia závislostí
2. Noviny – masové médium
3. Život v jednom svete
4. Mládež a právo
5. **Výživa a zdravie**

9. ročník

1. Tvoriť a zachovať mier
2. Európa na ceste k jednote
3. Spojené štáty americké
4. Život v rodine
5. Znaky kultúrnej epochy

10. ročník

1. Problémy životného prostredia spôsobené dusíkatými zlúčeninami
2. Elektronika v teórii a praxi
3. Energia a životné prostredie

8. ročník, téma 5: **Výživa a zdravie**

Vytýčenie cieľa: žiaci a žiačky poznajú súvislosť medzi výživou a telesným zdravím. Predpoklady nato sú poznatky o zložkách potravín, o význame živín a o trávení. Na exemplárnych príkladoch z každodenného života sa žiaci učia vhodne vyberať potraviny, plánovať plnohodnotné jedlá a pripraviť k tomu vhodné veci. Pritom si vedia samostatne a zodpovedne počínať a začať sa uvedomele správať vo vzťahu k zdravej výžive.

Aspekty témy:

1. výživové pomery mladistvých,
2. výživa a trávenie:
tráviace orgány,
rozklad potravy a prijímanie živín,
význam živín,
3. plánovanie a príprava plnohodnotných jedál,
4. zdravotný význam plnohodnotnej výživy,

5. zvažovať vlastné stravovacie návyky,
6. jednoduché stravovacie návyky v každodennom živote.

Poznámky (upozornenia)

1. protokoly o výžive, rodinné danosti, stravovacie zvyklosti,
  - modely, schémy, filmy, röntgenové snímky,
  - mechanické a chemické rozkladanie, účinok enzýmov na príklade,
  - bielkoviny – základné stavebné látky, krytie a spotreba energie,
2. prihliadať na životné pomery skupiny k zodpovedajúcim podmienkam, plánovať a pripravovať jedlá, hodnota pôžitku, plnohodnotnosť, rodinné danosti, dôsledky na životné prostredie.

Metodické možnosti: projektové vyučovanie, činnosti pri raňajkách a cez prestávky, informácie a pohostenie na rodičovských združeniach.

Odvolanie sa na učebné osnovy.

Biológia/chémia, FAB (*Fachbereich* – odbor) – biológia, LPE 2 (*Lehrplaneinheit* – obsah učebných osnov) – Rozklad a tvorba energeticky bohatých látok pri trávení a fotosyntéze:

žiaci sa naučia poznať orgány tráviacej sústavy, dozvedia sa, ktoré látky obsahujú potraviny a ako sa rozkladajú pri trávení. Vedomie súvislostí výživy a zdravia dáva podnet na zmysluplné stravovanie sa. Jednoduché pokusy a pozorovania znázornia žiakom tvorbu živín pri fotosyntéze. Poznajú význam zelených rastlín pre život a Zem.

Táto jednotka učebných osnov je zladená pri vyučovaní s FAB chémia, LPE 2 – zlučiny uhlíka.

Výživa ľudí:

- orgány trávenia – modely,
- tvorba živín – jednoduché dôkazy živín: tuky, cukry, bielkoviny, mechanický a chemický rozklad, účinok enzýmov na príklade,
- prijímanie cez stenu čriev,
- význam živín a doplnkových látok – pokrytie potreby energie, aminokyseliny ako stavebný základ bielkovín, vitamíny, minerálne látky, látky tvoriace balast.

Problémy s výživou a trávením:

- choroby podmienené výživou,

- poruchy tráviaceho systému,
- črevné parazity.

Fotosyntéza – výživový základ rastlín:

- stavba listu,
- fotosyntéza,
- význam fotosyntézy.

Biológia/chémia, FAB chémia, LPE 2 Zlúčeniny uhlíka

Hospodárstvo/textilné pracovné vyučovanie, LPE 3 – Uvedomelé správanie sa k zdravej výžive.

Hesensko

Výchova k zdraviu – korešpondujúce predmety:

- nemecký jazyk,
- evanjelická náboženská výchova,
- etika,
- hudba,
- prírodopis – témy: zdravá výživa, pohyb – držanie tela, krv, krvný obeh a dýchanie, dospievanie, mnohotvárnosť kvitnúcich rastlín, zdravie ľudí, závislosť a vášeň, zmysly otvárajú svet, zdravie ľudí, infekčné a civilizačné choroby, sexualita ľudí, spolunažívanie pohlaví, základy dedičnosti, zásahy biotechnológie a génovej manipulácie,
- chémia – témy: úvod do chémie, vzduch a horenie, chápanie atómu a prvku, zásady a kyseliny, ďalšie prírodné látky, úvod/opakovanie základov, výživa, umývanie, čistenie, starostlivosť o telo,
- fyzika – témy: optika 1 – šírenie svetla (aj spojenie s biológiou), optika 2 – optický príjem a odraz informácií,
- zemepis,
- spoločenská veda,
- dejepis,
- výchova k práci.

9.3.11 Grécko

1. Predškolská úroveň – nepovinná – 4. až 6. rok.
2. Základná úroveň – povinná – 6. až 12. rok. Zahŕňa škôlku a *Dimotico scholio* (základná škola).

3. Nižšia stredoškolská úroveň – povinná – 12. až 15. rok. Zahŕňa *gymnasio* (nižšia sekundárna škola).
4. Vyššia stredoškolská úroveň – nepovinná – 15. až 18. rok. Zahŕňa *eniaio lykeio* (jednotná vyššia sekundárna škola) a *technika-epangelmatika ekpedevtiria* / TEE (školy technického zamerania).
5. Vyššie vzdelávanie – nepovinné. Zahŕňa univerzity a technologické vzdelávacie inštitúcie (TEI).

Kurikulum pre povinné vzdelávanie vydáva Riaditeľstvo kurikula pre primárne a sekundárne vzdelávanie. Je pokračovaním návrhu Pedagogického inštitútu.

Termín kľúčové kompetencie sa neobjavuje v legislatívnych textoch ani súvisiacich politických dokumentoch. V gréckej pedagogickej terminológii sa pojmu kľúčové kompetencie najviac približuje výraz intelektuálne a telesné schopnosti (*dynatotites*). V rámci jednotlivých kurikulárnych dokumentov sú ciele výchovy a vzdelávania ďalej rozšírené do čiastkových cieľov pre jednotlivé vyučovacie predmety.

Predmetové zručnosti (*dexiolites*) sú špecifické pre jednotlivé predmety, zatiaľ čo prierezové majú vzťah k obsahu celej škály samostatných predmetov. Všetky učebné osnovy pre jednotlivé vyučovacie predmety požadujú rozvíjať okrem iných aj tieto prierezové zručnosti:

- zručnosti potrebné na využívanie vedomostí a schopností na ochranu vlastného zdravia i zdravia druhých ľudí.

Cieľom základného vzdelávania je aj pomáhať žiakom:

- budovať mechanizmy, ktoré prispievajú k asimilácii vedomostí, vývinu fyzickej zdatnosti, zlepšovaniu ich fyzického a duševného zdravia a k vývinu ich motorických zručností.

V priebehu povinného vzdelávania je povinná výučba týchto predmetov: gréčtiny, matematiky, fyziky, náboženskej výchovy, dejepisu, telesnej výchovy, výchovy k ochrane životného prostredia a umeleckej výchovy. Ďalej k nim patria: zemepis, školský život, hudobná výchova, sociálna a politická výchova, cudzí jazyk, fyzika – chémia, biológia, práca s počítačom, profesijné poradenstvo, hospodárenie v domácnosti, podľa ročníkov a v súlade so zákonom 1566/85 a ďalšími úpravami.

Predmetové zručnosti sú uvedené v Rámci pre kurikulárne dokumenty (PS) a prierezové zručnosti vymedzuje Medzipredmetový jednotný rámec pre kurikulárne dokumenty (DEPSS). Pilotný program v povinnom vzdelávaní testuje zavedenie „flexibilného pásma“ do učebného plánu. Tento program včleňuje dve až štyri vyučovacie hodiny týždenne na medzipredmetové aktivity, ktorých cie-

Tom je okrem iného aj ochrana zdravia. Medzipredmetový jednotný rámec pre kurikulárne dokumenty spolu s Programom štúdia (*Syllabi*) a Programom flexibilného pásma veľmi prispieva k posilneniu vzdelávacieho prostredia v škole.

Prehľad tematických celkov pre predmety hospodárenie v domácnosti, biológia a chémia a všeobecných výchovno-vzdelávacích cieľov v oblasti zdravej výživy v rámci Medzipredmetového jednotného rámca pre kurikulárne dokumenty

Hospodárenie v domácnosti

Gymnasio (nižšia sekundárna škola)

1. ročník

Tematický celok – ciele

Výživa

- žiaci majú vo všeobecnosti pochopiť význam potravy pre prežitie a význam potravy pre rast, podporu, obnovu a aktivitu tela,
- získať potrebné vedomosti o potrave a potravinových kategóriách (potravinová pyramída) a riadiť sa vyváženou a rozmanitou stravou.

2. ročník

Jedlo a zdravá výživa

- osvojiť si zdravé stravovacie návyky dôležité na zachovanie fyzického zdravia,
- rozvíjať schopnosti v poznaní a prevencii zdravotných problémov vrátane rozšírenia chorôb, ktoré môžu poškodiť zdravie a dokonca byť príčinou zániku populácie.

Biológia

Dimotico scholio (základná škola)

5. ročník

Tematický celok – ciele

Ľudia

- tráviaca sústava (špeciálne o funkcii zubov),
- faktory pôsobiace pri trávení,
- živiny,

- obehová sústava (srdce, cievy) – faktory pôsobiace na jej činnosť (pohyb, strava),
- zrak – oko,
- nájsť súvislosť medzi činnosťou ľudského tela a životnými potrebami (výživa – krvný obeh – zrak).

6. ročník

Tematický celok – cieľ

Ľudia – krvný obeh, krv a jej úloha v ľudskom organizme, faktory pôsobiace na krvný obeh a zdravie (fajčenie, pitie alkoholu)

- osvojiť si vedomosti o negatívnom pôsobení fajčenia a pitia alkoholu na ľudský organizmus.

Gymnasio (nižšia sekundárna škola)

1. ročník

Tematický celok – cieľ

Organizmy a ich životné procesy – životné procesy/funkcie (výživová podstata prenosu, vylučovanie, dýchanie, podporovanie vyprázdňovania čriev, rozmnožovanie, stimulácia zmyslových orgánov)

- nájsť súvislosť medzi činnosťou ľudského tela a životnými potrebami (výživa, rozmnožovanie...),
- poznať vzťah medzi životným štýlom a ľudským zdravím.

Chémia

Gymnasio (nižšia sekundárna škola)

3. ročník

Tematický celok – cieľ

Zlúčeniny uhlíka a život

- posúdiť dôležitosť zložiek výživy pre telesný vývoj a zdravie človeka.

9.3.10 Španielsko

Základné vzdelávanie je rozdelené do troch dvojročných cyklov, zodpovedajúcich veku 6 až 8, 8 až 10 a 10 až 12 rokov. Sekundárne vzdelávanie je členené na:

- povinné sekundárne vzdelávanie pre 12 – 16-ročných,
- Bachillerato (post – povinné vzdelávanie) pre 16 – 18-ročných,
- Stredné odborné školenie pre 16 – 18-ročných.

Povinné sekundárne vzdelávanie je rozdelené do dvoch dvojročných cyklov, zodpovedajúcich veku 12 – 14 a 14 – 16 rokov.

Termín *competencia* (spôsobilosť) sa používa v kontexte práce a zamestnanosti, ale nie je súčasťou terminológie pre oblasť všeobecného vzdelávania. V nej sa uplatňuje termín *capacidas* (schopnosť) označujúci vzdelávací výsledok, ktorý je produktom povinného vzdelávania.

Španielsky vzdelávací systém rozlišuje schopnosti, ktoré sa majú rozvinúť do konca primárneho vzdelávania a tie, ktoré si žiaci musia osvojiť do konca povinného sekundárneho vzdelávania. Zákon LOGSE (Základný zákon o všeobecnej štruktúre a organizácii vzdelávacieho systému z roku 1990) stanovuje, že základné vzdelávanie má žiakom pomôcť rozvinúť okrem iného aj schopnosť:

- mať zmysel pre osobnú hygienu, vážiť si telesné zdravie a chrániť prírodu a životné prostredie (túto schopnosť majú podporiť oblasti učiva: prírodné vedy, telesná výchova).

Medzi 11 schopností, ktoré by sa mali rozvíjať v priebehu povinného sekundárneho vzdelávania, patrí aj schopnosť:

- doceňovať spoločenské zvyklosti, ktoré súvisia so zdravím, správaním spotrebiteľov a životným prostredím (túto schopnosť majú podporiť oblasti učiva: prírodné vedy, spoločenské vedy, zemepis, dejepis, cudzie jazyky).

Kurikulum základného vzdelávania je organizované do oblastí vedomostí a skúseností. Ročný časový plán vydáva MEC a korešponduje s minimálnymi kurikulárnymi požiadavkami (*Ensenzas Minimas*), ktoré platia celonárodne a rešpektujú spôsob všeobecného a integrovaného vyučovania. Tieto oblasti učiva, povinné pre všetkých žiakov, sú: vedomosti prírodného, sociálneho a kultúrneho prostredia (175 hodín v prvom cykle a 170 hodín v druhom a treťom cykle), umelecká výchova (140 hodín, 105 hodín), telesná výchova (140 hodín, 105 hodín), španielsky jazyk a literatúra, ďalší úradný jazyk príslušnej autonómnej komunity a jeho literatúra (350 hodín, 275 hodín), cudzie jazyky (170 hodín v druhom a treťom cykle), matematika (175 hodín, 170 hodín) a náboženstvo,

ktoré školy musia ponúknuť, ale ktoré je pre žiakov voliteľné/alternatívne, študijné aktivity (105 hodín, 105 hodín).

Okrem toho sú pevne zavedené princípy *cross-curriculum* (transkurikulum). Horizontálne predmety sa prezentujú počas celého obdobia (morálna výchova a výchova k mieru, výchova k zdraviu, výchova k rovnosti oboch pohlaví, environmentálna výchova a spotrebiteľská výchova).

Kurikulum sekundárneho vzdelávania je organizované rovnakým spôsobom ako v základnom vzdelávaní. Povinné oblasti učiva sú: sociálne vedy, zemepis a história (140 hodín, 160 hodín), telesná výchova (70, 70), španielsky jazyk a literatúra, ďalší úradný jazyk príslušnej autonómnej komunity a jeho literatúra (210, 240), cudzie jazyky (210, 240), matematika (140, 160), náboženstvo, ktoré školy musia ponúknuť, ale ktoré je pre žiakov voliteľné/alternatívne, študijné aktivity (105 hodín, 105 hodín), prírodné vedy (140, 90), umenie (70, 35), hudba (70, 35), technika (125, 70). V poslednom ročníku si môžu žiaci vybrať dva z posledných štyroch predmetov.

V prvom cykle voliteľné predmety musia predstavovať približne 10 % z časového plánu. V sekundárnom cykle nadobúda kurikulum komplexnejšiu štruktúru a voliteľné predmety sú rozšírené na pokrytie 25 – 35 %.

Okrem toho sú pevne zavedené princípy *cross-kurikula*. Horizontálne predmety sa prezentujú počas celého obdobia (morálna výchova a výchova k mieru, výchova k zdraviu, výchova k rovnosti oboch pohlaví, environmentálna výchova a spotrebiteľská výchova sú implementované do kurikula tak, že v závislosti na svojich potrebách a skúsenostiach sa každá škola rozhoduje, aký veľký dôraz bude na tieto medzipredmetové témy klásť).

9.3.12 Slovenská republika

Základná škola v Slovenskej republike má deväť ročníkov. Člení sa na dva stupne: 1. stupeň – 1. – 4. ročník a 2. stupeň – 5. – 9. ročník. Od 5. ročníka sa výučba diferencuje podľa záujmov a schopností žiakov.

Základná škola je organizovaná v triedach podľa veku od 1. ročníka po 9. ročník. Prvý stupeň navštevujú žiaci vo veku 6 až 9 a druhý stupeň 10 až 14 rokov.

Na základnej škole sa vyučuje podľa učebných plánov a učebných osnov, ktoré vydáva ministerstvo školstva. V cirkevných a súkromných školách sa vyučuje podľa učebných plánov a osnov, ktoré schvaľuje zriaďovateľ po dohode s ministerstvom školstva.

Učebný plán vymedzuje povinné a nepovinné predmety, počet týždenných

hodín a celkový počet hodín za ročník. Ďalšie nepovinné predmety možno zaviesť na základe záujmu žiakov a podmienok školy. Školy majú možnosť pripravovať učebné osnovy pre voliteľné predmety.

Medzi základné dokumenty patria i vzdelávacie štandardy. Spolu s učebným plánom a učebnými osnovami slúžia na riadenie a reguláciu výchova a vzdelávania v jednotlivých vyučovacích predmetoch. Vzdelávací štandard spolu s učebnými osnovami slúžia učiteľovi pri zostavovaní časovo-tematického plánu, ako aj pri preverovaní vedomostí žiakov. Od školského roku 1997/98 majú učitelia na 2. stupni k dispozícii tri varianty štandardných učebných plánov a učebné plány pre triedy s rozšíreným vyučovaním matematiky a prírodovedných predmetov, cudzích jazykov, športovej prípravy, technickej, výtvarnej a hudobnej výchovy.

a) **Povinné predmety** pre 5. až 9. ročník sú:

- slovenský jazyk, cudzí jazyk, dejepis, zemepis, matematika, prírodopis, technická, výtvarná, hudobná, telesná výchova, náboženstvo alebo etika – 5. – 9.ročník;
- občianska výchova – 6. – 9. ročník;
- fyzika – 6. – 9. ročník;
- chémia – 8. – 9. ročník.

Rozširujúce hodiny v 7. až 9. ročníku možno využiť na posilnenie ľubovoľného predmetu alebo na zavedenie voliteľných predmetov podľa podmienok školy a záujmov žiakov, alebo sa môže zaviesť nový učebný predmet.

b) **Nepovinné predmety:**

- práca s počítačom, konverzácia v cudzom jazyku, etická výchova, vedenie domácnosti – vyučujú sa v rozsahu jednej až dvoch hodín týždenne.

Žiak si môže zvoliť najviac tri nepovinné predmety, najviac však štyri hodiny týždenne.

Zdravie a výživa

Učebné osnovy

Predmet: Prírodopis – 7. ročník

Tematický celok: Sústavy orgánov človeka

Ciele: osvojiť si zásady osobnej hygieny, racionálnej výživy a správnej životosprávy

Obsah:

1. význam, stavba a činnosť jednotlivých častí tráviacej sústavy

Požiadavky na vedomosti a zručnosti:

- opíš stručne proces trávenia, vstrebávania, látkovej premeny;
- rozried' podľa procesov trávenia a vstrebávania orgány tráviacej sústavy;
- opíš, ako sa podieľajú sliny, žalúdočné šťavy a pečeň na trávení, tenké a hrubé črevo na vstrebávaní.

2. potrava a jej základné zložky

Požiadavky na vedomosti a zručnosti:

- vymenuj základné živiny potrebné pre život človeka;
- zdôvodni význam bielkovín, sacharidov, tukov, vitamínov, vody, minerálnych látok pre ľudský organizmus;
- rozried' vitamíny A, B, C, D k potravinám: mlieko, syry, tmavý chlieb, mäso, strukoviny, ovocie, zelenina;
- uveď najmenej dva druhy potravín s vysokou a nízkou výživovou a energetickou hodnotou;
- uveď základné živiny v potravinách: mäso, med, sója, zemiaky, masť, kuchynská soľ, olej, mrkva, citróny, droždie, maslo, rybí tuk;
- zostav pomocou výživovej tabuľky jedálny lístok (raňajky, obed, večeru) tak, aby energetická spotreba živín neprevýšila 10 000 kJ.

3. výživa, premena látok a energií

4. zásady správnej výživy, dôsledky nesprávnych stravovacích návykov

Požiadavky na vedomosti a zručnosti:

- uveď, čo znamená hladovanie a obezita, porovnaj ich vplyv na zdravie človeka;
- uveď príklady možného poškodenia organizmu pri nedostatku vitamínu A, B, C, D a minerálnych látok;
- uveď príklady škodlivého vplyvu alkoholizmu na ľudský organizmus;
- odhadni, aké dôsledky bude mať vyšší energetický príjem ako výdaj energie;
- zostav na základe svojich poznatkov zásady správnej výživy.

5. typické poškodenia tráviacej sústavy a ich prevencia

6. požiadavky na kvalitu potravín, látky zdraviu škodlivé v potravinách a nápojoch

Tematický celok: Životný štýl a zdravie človeka

Ciele:

1. poznať vzťah zdravia a kvality životného prostredia
2. formovať správny názor a postoj k zdraviu škodlivým návykom
3. osvojiť si zásady zdravého štýlu života a správnych medziľudských vzťahov
4. odôvodniť vzťah človeka k zdraviu, poznať význam prírody pre regeneráciu a zdravie človeka

Obsah:

1. zásady zdravej životosprávy a zdravého štýlu života
2. negatívne návyky a ich vplyv

Požiadavky na vedomosti a zručnosti:

- uveď dôsledky prejedania, hladovania, nadmernej konzumácie cukru, nedostatočného pohybu a spánku, drogových závislostí na zdravie človeka;
  - uveď hlavné príčiny zvýšeného výskytu civilizačných chorôb;
  - odhadni dôsledky neustáleho napätia (stresu) na zdravie človeka.
3. drogová závislosť, dôsledky na zdravie

9.4 Zoznam použitej literatúry

Attainment targets for primary education in Netherlands

http://www.minocw.nl/english/education/doc/Kerndoelen_basisonderwijs_Engels.doc

Cross-thematic curriculum framework for Biology

<http://www.pi.schools.gr/download/programs/depps/english/20th.pdf>

Cross-thematic curriculum framework for Home Economics <http://www.pi.schools.gr/download/programs/depps/english/15th.pdf>

Cross-thematic curriculum framework for Physics and Chemistry

<http://www.pi.schools.gr/download/programs/depps/english/23th.pdf>

Danish Ministry of Education – Factsheet: the Folkeskole

<http://eng.uvm.dk/publications/factsheets/fact2.htm?menuid=1515>

Danish Ministry of Education- Order on the Aims of the teaching

<http://eng.uvm.dk/publications/laws/Aims.htm?menuid=1515>

DIXEY, R. et al.: *Healthy eating for young people in Europe: A school-based nutrition education guide.*

International Planning Committee (IPC) 1999

'Food – a fact of life' Food and Nutrition Competences

<http://www.nutrition.org.uk>

Introductory note by the president of the Pedagogical Institute

http://www.pi.schools.gr/download/programs/depps/english/3rd_a.pdf

Klíčové kompetence: Vznikající pojem ve všeobecném povinném vzdělávání. Eurydice, informační síť o vzdělávání v Evropě, říjen 2002

Kurikulum pre povinné vzdelávanie, predškolské triedy a strediská voľného času (Lpo 94)

<http://www.skolverket.se/pdf/lpoe.pdf>

Nemecko

<http://www.ddp.fmph.uniba.sk/~ciganik/didfyz/nem.htm>

Rámcový vzdelávací program pro základní vzdělávání. Část A

http://www.vuppraha.cz/downloads/0157-TretipracovnicerverzeRVPZV-textdokumentu/1-2_Akap1.rtf

Structures of the Education and Initial Training Systems in the European

Union, EURYDICE/CEDEFOP, 1995

<http://www.eurydice.org/Documents/Struct/en/struct.htm>

Syllabuses for the compulsory school.

<http://www.skolverket.se/pdf/english/compsyll.pdf>

Školský systém v České republice (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=CZ&language=VO>

The information database on education system in Europe. Das Bildungssystem in Deutschland (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=DE&language=VO>

The Education System in Spain (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=SP&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in Belgium (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=BD&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in Belgium (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=BF&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in Belgium (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=BN&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in Denmark (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=DK&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in Finland (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=FI&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in France(2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=FR&language=EN>

9. Stratégie výchovy k zdravější výživě ve vyspělých krajinách

The information database on education system in Europe. Education system in Greece (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=GR&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in Netherland (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=NL&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in Sweden (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=SW&language=EN>

The information database on education system in Europe. Education system in United Kingdom(England, Wales, Nothern Ireland) (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=UK&language=VO>

The information database on education system in Europe. Education system in United Kingdom (Scotland) (2001/2002)

<http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=SC&language=VO>

The national curriculum online – PSHE

<http://www.nc.uk.net/nc/contents/PSHE-3—POS.html>

The national curriculum online – PSHE

<http://www.nc.uk.net/nc/contents/PSHE-4—POS.html>

The national curriculum online – Science

<http://www.nc.uk.net/nc/contents/Sc-3-2-POS.html>

The national curriculum online – Science

<http://www.nc.uk.net/nc/contents/Sc-4-2-POS.html>

Vzdělávací program Základní škola

http://www.msmt.cz/_DOMEK/default.asp?ARI=102283&CAI=2701

